

ΦΥΛΛΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

Πειραιεύς 31 Αυγούστου.

Τώρα ὅτε ἡ βαλκανικὴ Χερσόνησος συνταράσσεται πάλιν ἀπὸ τὰς ἀνταγωνιστικὰς προσπάθειάς τῶν ἐθνικῶν ἀξιώσεων τῶν ἀμιλλωμένων κρατῶν νομίζομεν ὅτι εἶνε ἐπίκαιρος ἡ στιγμὴ νὰ ἀνατενίσωμεν εἰς τὰ ἐθνικὰ μας ἰδεώδη ἵνα ἴδωμεν πῶς τὰ ἐννοεῖ τὸ ἔθνος εἰς τοὺς σημερινοὺς χρόνους κατὸ πιν μιᾶς ἐθνικῆς συμφεραῶς, ὅπως ἦτον ὁ πόλεμος, καὶ ἐν μέσῳ τῶσων δυσχερειῶν ὅπως παρουσιάζονται αἱ σημεριναὶ διὰ τὴν μεταρρυθμιστικὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους.

Πρὸς τοῦτο τὸ «Περιοδικὸν μας» ἐπικαλούμενον τὰς γνώμας τῶν γνωστοτέρων παρ' ἡμῖν λογίων, δημοσιογράφων καὶ πολιτευομένων θὰ προβῆ εἰς ἔρευναν, ἡ ὁποία νομίζομεν, ὅτι ἀπὸ ἱστορικῆς μὲν ἀπόψεως θὰ φέρῃ εἰς φῶς τὰς περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμορφώθη τὸ ἐθνικὸν δόγμα τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ὡς κάποιο ὄνειρον ὑπερανθρώπου μορφῆς, τὸν τρόπον τῆς ἐκπληρώσεως αὐτοῦ τοῦ ἰδεώδους καὶ πρὸ πάντων τὰς σημερινὰς διαθέσεις τοῦ ἔθνους, τὰ σημερινὰ του πατριωτικὰ ὄνειρα, καὶ τὸ ὑπάρχον σθένος τῆς πραγματοποιήσεώς των διὰ τὸ μέλλον.

Ἡ ἔρευνα αὕτη κυρίως θὰ ἔχῃ ἱστορικὸν καὶ ἐθνολογικὸν χαρακτήρα. Θὰ ἴδωμεν δὲ ὡς συμπέρασμα τί δύναται νὰ πράξῃ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἅμα ὡς αὐτὸ τὸ ἴδιον ἰδεώδες κατορθωθῆ ν' ἀναζήσῃ καὶ νὰ ἐπιβληθῆ καὶ νὰ κυριαρχήσῃ ὑπὸ διαφόρους πάντοτε συνθήκας, ὅπως ἐκδηλοῦνται αὐταὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἐξέλιξιν καὶ πρόοδον τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν.

ΞΕΝΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΙ

ΠΟΙΗΣΙΣ - ΜΥΣΤΗΡΗΜΑ - ΘΕΑΤΡΟΝ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ - ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΓΑΛΛΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ἄλφρεδὸς Σαμαίν. Ἡ νέα ποιητικὴ γενεὰ τῆς Γαλλίας θεοῦ τὸν θάνατον ἐνὸς τῶν γλυκυτέρων καὶ ἁρμονικωτέρων ποιητῶν, τοῦ Ἄλφρεδου Σαμαίν. Ὁ ποιητὴς τεσσαρακοντούτης μόλις ἀπέθανεν φυσικῶς περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος μηνός. Ὁ Ἄλφρεδὸς Σαμαίν ἦτο ἐκ τῶν μᾶλλον ἀναγινωσκόμενων νέων ποιητῶν, ψυχὴ τρυφεροτάτη, φαντασία φλογερὰ καὶ διάνοια δίκαιη καὶ εὐχαρηκτήρητος, συνεργασθεὶς κυρίως εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων», τὸν «Γαλάττην Ἐρμῆν» καὶ τὴν «Ἐβδομαδιαίαν Ἐπιθεώρησιν». Τελευταίον ἐδημοσίευσεν δύο ποιητικὰς συλλογὰς ἐκ τῶν ὁποίων ὁ «Κῆπος τοῦ Ἰνφάντου» προεκάλεσε εὐνοϊκώτατα κριτικὰ ἄρθρα κατέστησε δὲ τὸν ποιητὴν μίαν τῶν σημαντικωτέρων ποιητικῶν φαινομένων τῆς νέας γενεᾶς. Ὁ Ἄλφρεδὸς Σαμαίν, μεθ' ὅλην τὴν φιλολογικὴν αὐτοῦ φήμην καὶ τὰς ἐκλεκτὰς σχέσεις τὰς ὁποίας τῷ προσέφερεσαν ἡ ἀξία τοῦ ἔργου του, ὡς ἄνθρωπος ὑπῆρξε σχεδὸν ἄγνωστος, ζῶν ἐν ἀπομονώσει, ὀλίγοι δὲ εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρίσουν τὸν ἐκλεκτὸν καὶ εὐθὺν χαρακτῆρα τοῦ ποιητοῦ καὶ τὴν ἀβροτάτην αὐτοῦ ψυχὴν. Ὁ θάνατος τοῦ Ἄλφρεδου Σαμαίν ἤγειρε ζωηροτάτας ἐνδείξεις συμπαθείας εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τὰ δὲ γαλλικὰ περιοδικὰ ἤρχισαν ἀνιερῶντα καὶ ἀναγγέλλοντα κριτικὰ ἄρθρα τῶν ἐπισιμωτέρων συναδέλφων τοῦ ποιητοῦ, οἵτινες σκέπτονται ἤδη περὶ ἰδρύσεως διαρκεστοῦ μνημείου εἰς τὴν μνήμην τοῦ πρόωγως ἀποσβεσθέντος συναδέλφου τῶν.

— **Τὸ σιδηροῦν Προδωπεῖον.** Ὁ Παῦλος Γκελδ, εἰς ἐν τῶν τελευταίων φύλλων τῆς γαλλικῆς «Ἐλευθερίας» ἐπανερχεται εἰς τὸ ζήτημα τοῦ «Σιδηροῦ Προδωπείου», τοῦ ὁποίου φαίνεται ἤδη ὅτι τὸ μυστήριον ἤρχισε νὰ διαλευκαίνεται. Ὁ Γκελδ βεβαιώνει τὴν ταυτότητα τοῦ μυστηριώδους προσώπου, τὸ ὅποιον ἦτο ὁ κύριος Ματτιόλης, πρωθυπουργὸς τοῦ δούκα τῆς Μαντούας, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1679 ἕως 1703 ἔζησε μετὰ τὸ πρόσωπον κρυμμένον ὑπὸ βελούδινον (ἔχι σιδηροῦν) προσωπεῖον εἰς Πιερρόλ, Ἄγιαν Μαργαρίταν καὶ καὶ κατόπιν εἰς τὴν Βασιλίαν, ἀκολουθῶν πάντοτε τὸν Σάιν—Μάρς. Ὁ Μαντιόλης εἶχε προδώσει τὸν δούκα τῆς Μαντόνας, τὸν κύριόν του καὶ τὸν Λουδοβίκον XIV. Ἐν τούτοις πολλοὶ δυσπιστοῦν ἀκόμη εἰς τὴν ἀποκάλυψιν, υποθέτοντες ὅτι ὑπὸ τὸ μυστήριον τοῦ «Σιδηροῦ Προσωπείου» κρύπτεται ἀκόμη κάποιον ἱστορικὸν μυστήριον.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ὁ θάνατος τοῦ Νίτσε. Ὁ Νίτσε ἀπέθανεν προσβληθεὶς ὑπὸ ἀποπληξίας. Αἱ τελευταῖαι του λέξεις ἦσαν: «Ἐλισαμπέτα! Ἐλισαμπέτα! μία σπαρακτικὴ ἐπικλήσις πρὸς τὴν ἀγαπητὴν του ἀδελφὴν. Ἡ κηδεὶα του ἐγένετο ἐν Βαϊμάρη, ὅπου καὶ τὸ μαρτυρῶν τέλος ἐπῆλθεν, ἄνευ ἐκκλησιαστικῆς πομπῆς. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ ἠρνήθη τὰς ἐπικεθῆεις τιμὰς λόγῳ τῶν ἀντιχριστιανικῶν του ἔργων, ὡς ἐχαρακτηρίσθησαν ταῦτα παρ' αὐτῆς.

ΠΑΡΙΣΙΝΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

ΥΠΟ ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

ΕΝΑ ΣΥΜΒΟΛΟΝ

Ἐμοιάζει τόσο πολὺ μετὰ τὴν Παρισινήν, τὴν ὁποίαν ἡ ὡραία τόλμη τοῦ Μωρὺ Βωτιεὶ ὕψωσεν ἐπάνω ἀπὸ τὴν Μνημειώδη Πύλην, ὥστε μίαν στιγμὴν ἐνῶ ἀνέπνευε τὰ βλέμματά της εἰς τὸν οὐρανόν, μεθυσμένη ἀπὸ τὸ φῶς, ὀρθία εἰς τὸν Πύργον ἐπάνω, μετὰ τὴν ἀνήσυχον πλαστικότητά, τὴν ὁποίαν αἱ γυναῖκες ἐδανείσθησαν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν εὐγενῶν ἵππων, ἐνόμισα ὅτι εἶχε κατεβῆ ἀπὸ τὸν στυλοβάτην τῶν χρυσῶν τόξων καὶ ὅτι εἶχε φέρει κοντὰ μου τὸν θερμὸν καλμὸν τῶν γυναικείων στέρων, μετὰ τὰ ὅποια ὁ γλύπτης καθιέρωσε τὴν ἀποθέωσιν τῆς αἰωνίας πόλεως.

Καὶ ἐνῶ κάτω ἀπὸ τὰ σιδηρὰ καὶ αὐθάδη σκέλη τοῦ Πύργου ἕνα ἀπίστευτον παραμῦθι ἀνεδύετο ἀπὸ τὴν ἀφροδισίαν γῆν καὶ τὸ φῶς ἀνέβλυζεν ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ ἀπὸ τοὺς λίθους καὶ ἀπὸ τὰ φυλλώματα καὶ ἀπὸ τὰ νερὰ καὶ ἀπὸ τὰ κρύσταλλα καὶ μία ἀκόλαστος ἕως ἐνηγκαλιζέτο καὶ ἐγαῖδευσεν καὶ ἐφιλοῦσε τὸ ὄνειρον τῶν πατρίδων, τὰς ὁποίας ἐκαθρέφτιζεν ὁ Σηκουάνας, ἐγύρισα καὶ τῆς εἶπα:

— Ἡ νοσταλγία ἀπέθανεν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν αὐτὸν καὶ ὁ ὀρίζων δὲν ἀνοίγει κανένα παράθυρον εἰς τὰς ψυχὰς καὶ ὁ ἀέρας εἶνε θερμὸς καὶ εἰρηνικὸς ὅπως ὁ ἀέρας τῆς πατρίδος. Καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τὰς μυριάδας αὐτὰς τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι κινουνοὺνται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, ὡς ρεῦμα εὐτυχισμένων ψυχῶν, δὲν ὑπάρχει ἕνας ξένος. Ἐλθεθα ὄλοι εἰς τὴν πατρίδα μας...

Τὰ βλέμματά της ἐστράφησαν τότε μετὰ μίαν ὀρμὴν αὐτόματον πέραν, πρὸς τὴν ἄλλην ὄχθην καὶ ὑπεράνω τῶν χρυσῶν Πηγῶν τῆς Γεφύρας τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνεπαύθησαν εἰς τὰ φωτεινὰ τόξα τῆς Μεγάλης Πύλης, ὅπου ὁ διαφανὴς αἰθὴρ ἐφαίνετο δονούμενος ἀπὸ τὸ φίλημα τὸ ἀνέβλυζον ἐκ τῶν χειλέων τοῦ ἀγάλματος.

— Αἱ πατρίδες . . . Ἄ! ναι, ὁ γλύπτης τὰς ἐκλείσεν ὄλας εἰς μίαν ἀγκλήν. Δὲν εἶδες ἀκόμη τὴν γυναῖκα τὴν ὁποίαν ὕψωσεν ἐκεῖ ἐπάνω ὁ Μωρὺ Βωτιεὶ; Ὅμιλεῖ ὄλας τὰς γλώσσας καὶ σκορπίζει τὰ φίλτρα ὄλων τῶν ἡπείρων καὶ ὄλων τῶν θαλασσῶν. Ὁ ὀρίζων δὲν ἀνοίγει κανένα παράθυρον εἰς τὰς ψυχὰς καὶ ἡ νοσταλγία ἀπέθανεν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρα-

νόν αὐτόν· εἶχες δίκαιον. Καὶ ὁ ὀρίζων αὐτὸς κάμνει τὰ βλέμματα νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὰς ψυχὰς ὡς ἐναγκαλιζέται τὰς πατρίδας ὄλων τῶν λευκῶν καὶ ὄλων τῶν μαύρων καὶ ὄλων τῶν κιτρίνων.

Αἰσθάνομαι τῶντι ὅτι ὁ ὀρίζων ὁ σκοτεινὸς ἐσταματοῦσε καὶ ἀπέθνησκε χωρὶς νοσταλγίας καὶ ὅτι κανένα ράμφος δὲν αἱμάτων ἐπάνω εἰς τὰ χρυσᾶ σύρματα τοῦ κλωθοῦ, τὸν ὁποῖον ἐπλεκε γύρω κι' ἐπάνω μας ὁ οὐρανός. Καὶ μετὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς εὐτυχίας, μιᾶς εὐτυχίας ἀγνώστου καὶ ἀορίστου, ἢ ὅποια ἐθερμάνει γύρω μου τὸν ἀέρα, εἶπα λόγους ἡλιθίους:

— "Α! ναί, αἱ πατρίδες ὄλαι ἐναγκαλιζονται ἐμπρὸς μας ἢ μία τὴν ἄλλην καὶ καθρεφτίζονται ὄλαι μετὰ μίαν ἀδελφὴν φιλαρέσκειαν εἰς τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ. Αἱ πατρίδες ὄλαι ὁμιλοῦν μετὰ τοὺς θόλους καὶ τὰς ἀψίδας καὶ τοὺς τρούλους καὶ τοὺς μιναρέδες των, μετὰ τοὺς πυλώνας καὶ τὰ ἀετώματά των, μετὰ τοὺς ρυθμούς καὶ τὰ χρώματά των, μετὰ τὴν χλωρίδα καὶ μετὰ τὴν τέχνην των, μετὰ τὴν φωνὴν των καὶ μετὰ τὸ ἄσμα των καὶ ἀνοίγουν ὄλαι ἀγκάλας ἐρωτικὰς κάτω ἀπὸ ἕνα οὐρανόν, ὁ ὁποῖος γίνεταί ἰδικός των.

Ἡ παρισινή εἶχεν ἀκόμη καρφωμένα τὰ ἐκστατικά βλέμματά της ἐπάνω ἀπὸ τὰ πολύαστρα τόξα τῆς Μεγάλης Πύλης.

— "Α! ὄχι! αἱ πατρίδες δὲν εἶνε ἐδῶ κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους καὶ ἀπὸ τὰς ἀψίδας. Τὸ θέαμα αὐτὸ εἶνε ἄσχημον καὶ μελαγχολικόν. Αἱ πατρίδες ἐδῶ ἀπὸ κάτω ὁμοιάζουν μετὰ ἐξορίστους καὶ εἶνε πλημμυρισμένοι ἀπὸ νοσταλγίαν. Νοσταλγοῦν τοὺς οὐρανοὺς των καὶ τὰ βουνά των, νοσταλγοῦν τὰ δάση καὶ τὰ πελάγη των, νοσταλγοῦν τὸν ἥλιον τὸν ἰδικόν τους καὶ τὰ ἰδικά τους ἄστρα. Καὶ ὅ,τι ἀπλώνεται ἀπὸ κάτω μας ὁμοιάζει μετὰ ἕνα τερατώδη κήπον, γεμάτον ἀπὸ στεναγμούς, ὅπου τὰ ἄψυχα ἀποθνήσκουν καὶ νοσταλγοῦν. Καὶ ὅταν αὔριον ἢ σκαπάνη κρημνίσῃ ὅ,τι στέκεται ὄρθιον καὶ ψιμυθιωμένον καὶ ὅτι θαμβώνει καὶ κουράζει, ἕνας στεναγμὸς ἀνακουφίσεως θὰ πεταχθῇ ἀπὸ τὸν κονιορτὸν τῆς ψεύτικης αὐτῆς πολιτείας, ἢ ὅποια θὰ μείνῃ ὡς κάτι τερατώδες καὶ ἄσχημον εἰς τὴν μνήμην τῶν τέκνων μας.

— Καὶ ὅμως διατὶ ὁ ὀρίζων κλείνει γεμάτος ἀπὸ γλυκύτητας καὶ παρηγορίας καὶ κάτι τι γεμίζει τὴν ἀτμοσφαιρὰν ὡς πνοὴ νόστου καὶ ὡς θερμότης ἐστίας. Καὶ διατὶ ἡ μνήμη λιποθυμεῖ καὶ δὲν ὑπάρχει ἐδῶ κανένας πόνος φιλημάτων μακρυνῶν καὶ τρυφερότητων παλαιῶν. Καὶ διατὶ ἀπὸ παντοῦ ἀναθυμιᾶται ὡς μία χλιαρὰ ἀναπνοὴ πατρίδος;

Ἐκεῖνη εἶχε ἀκόμη προσηλωμένα τὰ βλέμματα εἰς τὰ πολύαστρα τόξα τῆς Μεγάλης Πύλης ἐπὶ τῶν ὀπίων ἐδέσποζε ὡς ἐφεστία σκια τὸ ἀέρινον γυναικεῖον σχῆμα. Ἐπειτα ὕψωσε τὸ χέρι της καὶ εἶδε μετὰ τὸ δάκτυλον μακρὰν εἰς τὴν χρυσὴν ὀμίχλην.

— Αἱ πατρίδες στέλλουν τὰ φιλήματα των ἀπὸ τὰ αἰώνια χεῖλη, ποῦ χαμογελοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν αἰώνιαν πόλιν. Εἰς τὰ στήθη αὐτὰ τὰ ὅποια ὁ γλύπτης ἐζύμωσε μετὰ ἡμέρους ἀποκρύφους, κρύβεται ἡ στοργὴ καὶ οἱ γλυκασμοὶ ὄλων τῶν πατρίδων.

Ἐπειτα ἐκατέβασε τὸ χέρι τὸ λευκὸν καὶ θερμὸν ὡς στρουθιον καὶ

τὰ δάκτυλά της ἐπλέχθησαν μετὰ τὰ ἰδικά μου.

— Καὶ τώρα δεῖξε μου τὴν πατρίδα σου· μοῦ εἶπε. Ἡ πατρίς σου θὰ ἦνε ὄραϊα ὅπως ὄλαι αἱ πατρίδες.

Τὸ βλέμμα μου ἐβυθίσθη εἰς τὸν σκοτεινὸν ὀρίζοντα καὶ ἐπίστρεψε γρήγορα εἰς τὴν ψυχὴν μου.

— "Ω! εἶνε πολὺ πλησίον, παραπολὺ πλησίον, τὴν αἰσθάνομαι νὰ με θερμαίνῃ...

Τὸ βλέμμα μου ἐσκορπίσθη πάλιν κάτω εἰς τὸν χρυσόν οὐρανόν, ποῦ ἀπλώνετο εἰς τὰ πόδια μου, κάτω εἰς τὰς μυριάδας τῶν ἄστρον καὶ εἰς τὰς χρυσὰς ἀντανακλάσεις τῶν νερῶν, ἐστράφη ἀπέναντι πρὸς τὴν Ὀδὸν τῶν Ἑθνῶν, ἀναζητοῦν ἕνα βυζαντινὸν θόλον εἰς τὴν ἐρασμαίαν ὄχθην.

Ἐκεῖνη συνέθλιψε τότε μ' ἕνα νευρικόν ρυθμὸν τὰ δάκτυλά μου καὶ τὸ αἷμα μου ἐπλημμύρησεν ἀπὸ φλόγας καὶ ὄλαι αἱ χορδαὶ τῆς ψυχῆς μου ἐδονήθησαν εἰς τὴν ἁρμονίαν ἑνὸς παλαιοῦ νανουρίσματος.

Ἐγύρισα καὶ τὴν ἀντίκρυσα ὄρθιαν, μετὰ τὸ κίνημα τὸ ἀέρινον, τὸ ὁποῖον ἐδανείσθησαν αἱ γυναῖκες ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν εὐγενῶν Ἴππων. Καὶ ὑπὸ τὰ σιδήρὰ τόξα τὰ συμπλεκόμενα ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας μοῦ ἐφάνη ὁμοιάζουσα καταπληκτικὰ μετὰ τὸ ἀθάνατον γυναικεῖον σχῆμα, τὸ ὁποῖον ὕψωσε ὑπεράνω μιᾶς θνητῆς Πύλης ἢ σμίλη τοῦ γλύπτου.

Ἐγέλασεν ἐξαφνα τὸν σιωπηλὸν γέλωτα τῶν ἀνειγομένων καλύκων.

— Ἡ πατρίς σου δὲν εἶνε ἐκεῖ ποῦ τὴν ζητεῖς...

Τὸ βλέμμα μου, ὡς νὰ ἀκολουθοῦσε τότε ἕνα περωτὸν ὄδηγόν, ὁ ὁποῖος τὸ ἔσυρε μέσα εἰς τὴν χρυσὴν ὀμίχλην, ἐσταμάτησεν εἰς τὸ λευκὸν γυναικεῖον σχῆμα, ὑπεράνω τῶν τόξων τῆς Μεγάλης Πύλης.

— "Ω! εἶνε ἡ Αἰώνια Πόλις!

— Καὶ ἡ Αἰώνια Ἐρωμένη!

Καὶ ἐνῶ ἡ μνήμη μου ἐψυχορραγοῦσε καὶ ἡ νοσταλγία ἀπέθνησκεν εἰς τὰ στήθη μου, ἡ σκιά ἐπέσε κάτω εἰς τὴν γῆν ὡς σύννεφον καὶ οἱ χοροὶ τῶν ἄστρον ἐσβυσαν ὑπὸ τοὺς πόδας μας καὶ τὸ φωτεινὸν ἀραβούργημα ἐσβύσθη καὶ ὁ πολύαστρος γαλαξίας τοῦ Σηκουάνα ἐσκιάσθη καὶ αἱ ἴριδες τῶν νερῶν εἰς τοὺς καταρράκτας καὶ τοὺς πίδακας ἐλιποθύμησαν καὶ τὰ ὕδατα μόνον ἔμειναν ζωντανὰ, λευκὰ καὶ κρύα, ἐμψυχώνοντα τὸ σκότος. Μετὰ μίαν ὀψιν τρελλὴν ἀνεζήτησα μακρὰν εἰς τὸ βάθος τὸ εἶδωλον τῆς πόλεως μετὰ τὰ γυναικεῖα στήθη. Εἶχε χαθῆ μέσα εἰς τὰ λευκὰ φαντάσματα καὶ μόνον αἱ σκιά ἐδονοῦντο ἀπόμνη ἀπὸ τὸ ἀκοίμητον φέλιμα.

Ἐγύρισα τότε καὶ τὴν εἶδα πλησίον μου, λευκὴν ὡς ἀπὸ μάργαρον, μετὰ τὸ κίνημα καὶ τὴν στάσιν τοῦ λευκοῦ εἰδώλου, τὸ ὁποῖον ἐχάνετο μακρὰν, μέσα εἰς τὸ σκότος. Ἐκεῖνη συνέπλεξε πάλιν τὰ δάκτυλά της, μετὰ τὴν ὀρμὴν τῶν ἐαρινῶν κληματῶν, εἰς τὰ παγωμένα μου δάκτυλα καὶ ἀπὸ τὰς χορδὰς τῆς ψυχῆς μου, αἱ ὅποια ἐδονήθησαν θανασίμως, ἕνας χαϊρετισμὸς καὶ μία ἐλεγεία ἐξηγτίσθη εἰς τὰ χεῖλη μου.

— Εἶσαι ἡ αἰώνια πόλις καὶ εἶσαι ἡ πατρίς μου.

Παρίσις—Αὐγούστος

Παῦλος Νιρβάνας

ΕΔΩ ΚΑΙ ΕΙΚΟΣΙ ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟ ΘΑΜΠΟΧΑΡΑΜΑ ΜΙΑΣ ΨΥΧΗΣ

ΥΠΟ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Β'.

Ο ΦΙΛΟΣ ΜΟΥ Κ' ΕΓΩ

Λίγους μήνες ύστερ' από τὸν περίπατον ἐκεῖνο, βρεθήκαμε συγκατάοι και σ' ἓνα φαινητικὸν καμαράκι ὁ φίλος μου κ' ἐγώ.

Ὡς τὰ τότε τὸ βιβλίο τὸ φιλολογικὸ τοῦ φίλου μου ἦτανε στίχοι λιγιστοί, μελαγχολικοί, δακρυοστάλαχτοι· τοὺς ξεχώριζεν ἓνα κάποιον αἰσθημα φιλοσοφικόν· ἓνας τόνος, ἂν δὲν ἔχω λάθος, Παπαρρηγοπουλικός, κάτι λιγότερο πλατὺ καὶ πιὸ ἥμερο, σὲ μορφὴν πιὸ φροντισμένην.

Ἐκ τῶν ἀστέρων καὶ ἡ γῆ τίς οἶδεν ὀρωμένη
Μὴ εἰς χειμάρρους φαίνεται ἀκτίνων λουομένη,
Ἡ μὴ τὸ φῶς τῆς μελιχρῶν ἐπὶ τῶν ἀστρῶν χύνει,
Ὅπως τὸ στέλλει εἰς τὴν γῆν κ' ἡ συμπαθὴς Σελήνη...

Οἱ δικαί μου οἱ θησαυροὶ βάρυναν ἴσως λιγότερο· ἐπιάναν ὁμοῦς πιὸ πολὺ τόπο. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνο τὰ τραγούδια μου ἦτανε πλημμυρισμένα ἀπὸ ἓναν ὑπερούσιον πλατωνισμό πρὸς Λάουρες ἐπαρχιωτοπούλες καὶ πρὸς Βεατρίκες τῶν παρθεναγωγείων· μεταχειριζόμενα, κατὰ τὴ συνήθεια τοῦ Παράσχου, τὴν ἐξάστιχην δεκαπεντασύλλαβην στροφὴν μὲ τὴ σταυρωτὴν ῥίμα τῶν τέσσερων πρώτων, μὲ τὸ ξεχωριστὸ ταίριασμα τῶν δύο τελευταίων στίχων· ὁμοῦς ἡ Μούσα μου δὲν ἀγαπούσε καὶ πολὺ τὰ παθητικὰ μοιρολόγια στὸ εἶδος τοῦ α' Ω! νὰ τὸ Ἄντρο τῶν Νυμφῶν καὶ νὰ τὸ μονοπάτι!· ἀπὸ τότε ἀστόχαστα πολεμοῦσε νὰ πετάξῃ σὲ μεταφυσικούς οὐρανοὺς καὶ ἀνοίγῃ ξαφνισμένα τὰ μάτια πρὸς τὰ ὄραματα. Τοὺς στίχους μου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοὺς ἔχασα ὅλους, καὶ δὲν κράτησα κανένα στὴ μνήμη μου. Πρέπει νὰ σημειώσω πῶς ἡ νέα μου, ἡ ἀνάλαφρη Φαντασία μου βρῆσκονταν τότε σὲ κίνησιν ἀκατάπαυστη καὶ σὲ μεταβολή· ἄλλαζε κάθε λίγο καὶ λιγάκι τὸς τρόπους ὅσα πρόσωπα τὸ φεγγάρι. Τὸ μόνο κρατητὸ καὶ ἀσάλευτο ἦταν ἡ καθαρὸν ἡμέρα καὶ ραγκαδικιώτερη γίνονταν.

Ἐξᾶφ' ἄρχισε νὰ μοῦ χτυπήσῃ τὴ σκέψιν ἓνα γόρισμα σημαντικώτερο· κρίσιμη στιγμή ξημέρωνε· κάποιον σάλεμα ἔνοιωθα μέσα μου· δὲ θὰ ἦτανε μακρὰ κ' ἡ τρικυμία. Ἀπὸ τὰ νεοελληνικὰ ποιήματα ποῦ διάβαζα, ὠρισμένα ἔργα φύλαγα βαθύτερα, σὰν κάτι τι πολυτιμώτερο, σ' ἓνα μέρος ξεχωριστὸ, πιὸ σκεπαστὸ τῆς καρδιάς μου. Ἦτανε μιὰ ποίηση, καὶ ἦτανε στίχοι κάπως ἀρετὰ διαφορετικοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ μὲ συγκινοῦσαν ὡς τὰ τότε, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ φιλοδοξοῦσα νὰ μαστορεύω. Εἶχανε πῆσει στὰ χέρια μου οἱ «Στίχοι» τοῦ Βικέλα, τὰ τραγούδια γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Τανταλίδου, μερικὸι στίχοι τοῦ Βιζυνοῦ, κάποια τραγούδια τοῦ Ἄϊνε, μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Καμπούρο-

γλον, κ' ἐκεῖνα τὰ τρία τέσσερα μικροκάμωτα τοῦ Βαλαωρίτη, τὰ ὀλόδροσα καὶ τὰ κυματιστά, σὰν τὴν «Ἀγράμπελη», σὰν τὸ «Ρόδο καὶ τὴ δροσοῦλα», σὰν τὸ «Παράπονο». Ὅλα τοῦτα, ποῖο σὲ τελειότερο, ποῖο σὲ ταπεινότερο βαθμὸ, στὸ εἶδος τοῦ καθένα, καθαρὰ ξεχώριζαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τὴν καθιερωμένη στιχοχουσία. Δείχοντο· ἀπλὰ καὶ φυσικά, καὶ σύμμετρα καὶ λιγόλογα, δημοτικὰ στὴ γλῶσσα, ζεστά στὴν ἐμπνευσή· πιὸ πολὺ ποιήματα· μιὰ νότα ποῦ δὲν ἦτανε δυνατὴ, ὁμοῦς ἦταν ἀγνή κ' ἐγκάρδια, ἀνάμεσα στὴ φαντασμένη στερεότυπη ρητορεία τῶν ἄλλων στιχοουργῶν. Καὶ ἄρπαξε δυνατὰ τὴν ψυχὴ μου ἡ συλλογὴ τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου «Τρυγόνες καὶ Ἐχιδῶναι». Τὸ βιβλίο, καθὼς τὸ δείχνει καὶ τ' ὄνομά του, ἦτανε σὰν ἓνα παράλοφον ἄρμα, ραμμένο ἀπὸ κομμάτια ἄμοιαστα, δυσκολοταίριαστα· ἀπὸ μιὰ μετάφραση τοῦ Γκαϊτε σιὰ σὲ μιὰ μετάφραση ἐνός Didier, ἀπὸ τὸν «Καλὸ Θεὸ» τοῦ Μπερανζὲ Ζευγαρωτὰ μὲ στίχους τοῦ Ἄϊνε, παραγιομάτους μὲ ἀόχθας θρυπτούσας καὶ μὲ ἀχιονώδεις ἐκρούς· ἀπὸ ποιήματα γραμμένα γαλλικά, ποῦ προφῆτευαν μολοντὶ παιδιάτικη ἀκόμα, τὴ μελλούμενη ὁδὸ τοῦ Μορέας, ἀπὸ δεκαπεντασύλλαβους ἐλεγειακοὺς τῆς πιὸ αὐστηρῆς καθαρολογίας, κ' ἀπὸ τραγούδια ποῦ χαρωπὰ σπαρτάριζαν ἀπὸ σάρκας ὀρμὴ καὶ μωσχοβολοῦσαν σὰν ἀπὸ πεῦκο τῶν βουνῶν. Ὅμοῦς μέσα στὸ ἀνακάτωμα, κάποια κομμάτια ξεβγαίναν, ποῦ ἦτανε μιὰ σωστὴ, καθαρὴ ἀργυρόχρη φωνούλα, κάτι καινούριο μέσα στὴς παράτονες καντάδες τῶν ἀθηναίων ποιητῶν: θέλω νὰ εἰπῶ γιὰ τὰ δύο τρία Τραγούδιακια, γιὰ τὸ «Δεκέμβριος», γιὰ τὴ «Νεράϊδα». Κι' ἀκόμα βαθύτερα χάραξε στὴν ψυχὴ μου τὸ βιβλίο τῶν «Τρυγόνων καὶ Ἐχιδῶναι» ἡ κριτικὴ ποῦ τοῦ ἔγραψε στὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων» νεόφερτος τότε ὁ Γαβριηλίδης, ἀγνωρίστος ἀκόμα, ὁμοῦς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς δυνατὸς δημοσιογράφος καμωμένος νὰ κυριαρχῇ. Καὶ σφηνωμένοι μέσα στὸ ἄρθρο τοῦ κριτικού, ἐπαίρναν γιὰ μὲ διπλὴ νεότητα οἱ στίχοι τοῦ «Δεκεμβρίου»:

Σφυρίζει ἔξω ἄνεμος τρελλός,
Σὰ νὰ φωνάξῃ ἄγριο θηρίο·
Τὶ κρίμα νὰν κανέναν μοναχὸς
Στὸ τζάκι του κοντὰ μὲ τέτοιο κρόσο!
Ἄν σ' εἶχα ἐδῶ στὰ φλογερά μου στήθια,
Ἄν σ' ἔσφιγγα, χρυσὴ μου ἀγάπη τώρα,
Μὲ χάρδια, μὲ φιλιά, μὲ παραμύθια,
Πῶς θὰ γλυστροῦσεν εὐκόλα ἡ ὥρα...

Καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ πῶς μέσα στὸν ὕλιστικώτατο ξεδιάντροπο «Δεκέμβριος» καὶ στὴ μυθοπλαστικὴ δραματικώτατη «Νεράϊδα» βρῆσκειται ὁ σπόρος ποῦ γέννησε κ' ἔθρεψε τὴ νεοελληνικὴ Μούσα· τὴ Μούσα ποῦ περιμαζεύτηκεν ἐδῶ καὶ εἰκοσιδύο χρόνια μέσα στὸ «Ραμπαγᾶ» καὶ στὸ «Μὴ Χάνεσαι», ἀπλώθηκε στὴν «Ἐστία», ἔζησε καμμιὰ δεκαετία χρόνια, καὶ σταμάτησε στὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη καὶ στὸν «Ἰμνο τῆς Ἀθηνᾶς»· κάτι ὀρσερὸν, ἀδέξιο, ἀφρόντιστο, καὶ διπρόσωπο· ἀπὸ τὴ μίαν ὄψιν ἓνας νατουραλισμὸς· ἦταν ἡ πηγὴ τοῦ περισσότερο στὸν Πωλωντεκόκ, παρὰ στὸ Ζολᾶ, ποῦ τὸ ὄνομά του εἶχε ἀρχίσει νὰ γίνετ' ἀκουστὸ ἐδῶ πέρα μὲ τὴ «Νάνα» του· ἓνα γέλιο χοντρὸ κ' ἓνα ἐπίγραμμα μι-

λῶντας μὲ τὴν ἴδια ξεγνοιασιά γιὰ τὴν πολιτικὴ τῆς ἡμέρας ἢ γιὰ τὸν ἔρωτα τῆς ἡμέρας· κι ὅπο τὴν ἄλλην ὄψιν ἕνα τραγοῦδι δημοτικὸ, ποῦ δὲ θὰ ἦτανε ξένη στάνθισμά του ἢ «Νεοελληνικὴ Μυθολογία», τὸ γνωστότατο βιβλίον τοῦ κ. Ν. Πολίτη.

Ὅσο γιὰ τὸ φίλον μου, τὰ γούστα ἐκεῖνου ἦτανε στὸ διαλεχτὸ, στὸ κλασικὸ. Οὐμᾶμαι ποῦ μοῦ ξεφώνιζε κάποτε μὲ φανερὴ εὐχαρίστηση στίχους καὶ τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου· τὸ πρῶγμα δὲν εἶνε γι' ἀπορία· ὁ φίλος μου τόσο δὲ χώνευε τὴ γλωσσικὴ φτώχεια καὶ τὴ στιχουργικὴ νευρολόγητα τῆς ἐποχῆς, ὥστε δὲ μπορούσε πρὸς τὸν εὐφραίνῃ ὁ κομψὸς καὶ μετρημένος λογιωτατισμὸς τοῦ Βλαχικοῦ στίχου. Ὅμως ἕνα βιβλίον συχνοάνοιγεν, ἕνα βιβλίον ἀγαποῦσε καὶ σέβονταν, ἀπὸ ἕνα βιβλίον ἔπαιρνε μαθήματα. Τὸ βιβλίον ἦτανε μιὰ γαλλικὴ στὸ πιζὸ μετάφραση τῶν λυρικοῦ ποιημάτων τοῦ Γκαϊτε. Ἐνας μεγάλος ποιητὴς, ἕνας ποιητὴς σὰν τὸ Γκαϊτε, εἶνε θησαυρὸς ἀπὸ τὰ πιὸ βαρῦτιμα καὶ δυσκολοπόχτητα ὡς τὰ πιὸ φτηνά, τὰ πιὸ εὐκολόπαρτα ὑλικά· εὐεργετῆ πολλῶν ἀνόμοιων τὴν ὄραξιν· κ' ἕνα φτωχικὸ πουγγὶ δὲ μένει ἀργὸ μπροστά του. Ταιριάζει καὶ γι' αὐτὸν ὅ,τι γιὰ τὸν Ὅμηρον εἰπώθη: «μίσσος καὶ ὕστατος καὶ πρῶτος παντὶ παιδί καὶ ἀνδρὶ καὶ γέροντι· τοσοῦτον ἀφ' αὐτοῦ διδούς ὅσον ἕκαστος δύναται λαβεῖν.» Ὅσο κι' ἂν θὰ τὴν ἄλλαξε τέτοια ποίησιν ἢ μετάφραση, ἢ δυνάμη τῆς ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ περάσῃ ἀχάλαστη, σὰ θεῖα οὐσία, καὶ τὴ φοβερώτερη δοκιμασία· καὶ τί δοκιμασία φοβερώτερη στὸν ποιητὴ ἀπὸ τὴν πνοὴ ἑνὸς μεταφραστῆ!

Ὁ φίλος μου ποτίζονταν ἀγάλια ἀγάλια ἀπὸ τὴν ποίησιν ἐκεῖνη, τόσοσ ἀντίθετη σὲ ὅλα, στὴ σκέψιν, στὴν καρδίαν, στὴ φράσιν, στὴν τέχνην, ὄχι μονάχα μὲ τοὺς στίχους ποῦ εἶχαν τότε στὴν Ἀθῆνα πέρασιν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ γαλλικὴ τὴν ποίησιν ποῦ μᾶς ἦταν κάπως γνωρίμη, μὲ τὴν ποίησιν τοῦ Λαμαρτίνου καὶ τοῦ Μυσσέ. Ἀπὸ τὸν πολυσελίδον τόμον θαρρῶ πῶς ξεχώριζε καὶ διάβαζε μὲ προσοχὴ βαθύτερη τὰ *Lieds* καὶ τίς «Ρωμαϊκῆς Ἐλεγείας», κι ἀκόμα πιὸ ἀγαπητότερα μελετοῦσε τὰ «Βενετικῆ Ἐπιγράμματα». Πολλὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα τραγοῦδια ποῦ ἔγραφε στὰ νιάτα του ὁ Γκαϊτε, μόνο μὲ δικὰ μας μερικὰ δημοτικὰ τραγοῦδια θὰ ταιριάζανε κάπως· ὅσο γιὰ τὰ ἐπιγράμματα, ἔργα πιὸ μεστὰ, σοφώτερα, τεχνουργημένα μὲ τὴ γνώσιν καὶ μὲ τὸ θαυμασμὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, ἐκεῖνα θὰ ἦταν σὰν ἀνάπλασιν καὶ σὰν ἀντιλάλημα τῆς ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας. Πρὸ πάντων χτυποῦσε τὸ νοῦ τοῦ φίλου μου ἡ ἡσυχία καὶ ἡ γαληνὴ, ἡ συνετὴ τῆς καὶ ἡ νηφάλια χάρη, ὁ ἀπειριττος πραγματισμὸς τους, ἡ ἐλαφρὴ τους εἰρωνεία· κάπου κάπου· κάτι ποῦ δὲν πετοῦσε στὸ γαλανὸ τοῦ ἀπείρου, ποῦ περπατοῦσε στέρεα στὴ γῆ, μὰ ποῦ ἔκρυβε τὸ φτεροὸ στὸ περπάτημα· ὅ,τι ἀκριβῶς τοὺς ἔλεγε, ὁ μεγαλόφωνος κινδαισμὸς, τὸ λυρικὸ μεθύσι, κάτι ποῦ τὰ ἔκανε σὰν κομμάτια τῆς καθήμερῆς ζωῆς, σὰ ντελικάτους στοχασμοὺς ριμμένους σκόρπια μὲ τὸ μολύβι σ' ἕνα σημειωματάριον, αὐτὸ ἐνθουσίαζε τὸ φίλον μου μὲ τὰ βενετικὰ ἐπιγράμματα:

«Ἄν ἤμουνα νοικοκυρὰ, κι ἂν εἶχα ὅ,τι μοῦ χρειάζεται, πῶς θὰ ἤμουνα τίμια καὶ χριστιανῆ, πῶς θαγάπηχα καὶ θὰ χαιρολόγοῦσα τὸν

ἄντρα μου!

«Ἔτσι τραγοῦδοῦσε, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα αἰσχρὰ τραγοῦδια, μιὰ Βενετικὰ δημοσία· καὶ ποτὲ δὲ γροίκησα εἰλικρινέστερη δέησιν.»

Κ' ἐν ἄλλο, πρὸς τὴ Μπετίνα, μιὰ σκαιοβάτισσα.

«Τρελλάθηκες, ἀκαμάτη; τί στοχάζεσαι; ὀλόκληρον βιβλίον νὰ γράψης γιὰ μιὰ τέτοια κοριτσέλα; Γρήγορα πῆς μας κάτι πιὸ ἄξιο!

— «Ἰπομονή. Θὰ τραγοῦδήσω σὲ λιγάκι τοὺς βασιλιάδες καὶ τοὺς τρανοὺς τῆς γῆς· φτάνει νὰ καταλάβω τὴ δουλειὰ τους κάπως καλλιτέρα. Στὸ μεταξὺ τραγοῦδῶ τὴ Μπετίνα. Σκαιοβάτης καὶ ποιητῆς συγγενεῦτον· γκαρδιακὰ γυρεύονται καὶ τὰ ταιριάζουν.»

Στὴν εὐγενικὰ καὶ στὴ συνετὴ ψυχὴ τοῦ φίλου μου, ξένη πρὸς κάθε τι ποῦ ξενοίγονταν ἀβάσταγα καὶ ὀρηκτικὰ ξεχύνονταν πολέμιον κάθε γυαλιστεροῦ καὶ βροντεροῦ, κάθε ὑπερβολικοῦ καὶ ἀπεριόριστου, φυσικὸ ἦταν νὰ βρῆ ἀρμονικὴν ἀντήχησιν ὁ κλασικισμὸς τοῦ Γκαϊτε, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴ μορφή του τὴν ἐξωτερικὴν. Κι' ἄρχισε ν' ἀλλάξῃ κάπως τρόπο ἢ ποιητικὴν τοῦ φίλου μου· οἱ στίχοι του ἀφήνονταν λιγότερον στὴν κίνησιν τοῦ αἰσθήματος, καὶ περισσότερο στοῦ πνεύματος· τὸ παίξιμον ἢ ἔκφραση, δεμένη, ἐπιγραμματικὴ, κάθε ποιηματάκι, μιὰ μινιατούρα ἢ εἰκόνα σχεδὸν πάντα δειχόνταν ὡς παρομοίωσιν. Καὶ τί περίεργον! μαζὺ μὲ τὴν καθαρεύουσαν ἄρχισε νὰ βρῆσῃ τόπον κάπου κάπου, μὲ τὸν καιρὸ συχνότερα, στὰ λιγομίλητα στιχάκια του, καὶ ἡ δημοτικὴ!

Στῆς δημοτικῆς τὴν παραδοχὴν ἀφορμὴ κάπως ἦταν καὶ ἡ δικὴ μου συναναστροφή. Μὲ τίς καινούριες μου ἀδυναμίες, ποῦ παραπάνου σημαίωσα, εἶδα πῶς ἡ ἐθνικὴ μας γλῶσσα ἦτανε κι' αὐτὴ ἀπκραιπτή· ἡ δασκαλικὴ μονοκρατορία τῆς καθαρεύουσας ὑποχώρησε στὴν ἀνάγκη μιᾶς ποιητικῆς διγλωσσίας· τὸ βῆμα ἦταν φοβισμένον, κοιμισμένον, μισόν· μὰ ἦταν πρὸς τὰ ἔμπροσ. Εἶχ' ἀρχίσει νὰ στιχουργῶ κι' ἐγὼ σύντομα τραγοῦδάκια στὸ εἶδος καὶ στὴ γλῶσσα τοῦ «Ἀγιοκλήματος», χωρὶς νὰ παραιτήσω καὶ τὴν παλιὰ μέθοδον. Ἰσα μὲ τόσοσ ἦταν ὄριμος ὁ νοῦς μου. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ δέκα χρονῶ παιδάκι μὲ εἶχε θαμπώσει τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Ἡλιογέννητης, δημοτικὰ τραγοῦδια δὲ διάβαζα, ἢ κάπου κάπου, πολὺ ἀπρόσεχτα. Δὲ μοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὴ σκέψιν, πῶς γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε τὴ φευγάτη μας Ποίησιν, ἔπρεπε πρῶτα πρῶτα ἀρχῇ νὰ κάμουμε ἀπὸ τὸ ξαναγύρισμα τῆς μελέτης τοῦ Φωριεῖ καὶ τοῦ Πάσσωβ. Ἄλλῃ μιὰ φορὰ μὲ τὸν ἴδιον τρόπον εἶχανε ξαναγυρίσει τὴ φευγάτη ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ μαθητάδες του. Σολωμὸ τότε, μήτε καὶ ὑποψιάζομεν ποῦ εἶνε τὸ μεγαλεῖο του. Τὸν ἤξερα κατ' ὄνομα καὶ τότε τιμοῦσα ἀνόητα, χωρὶς νὰ τὸν καταλαβαίνω· καθὼς καὶ τώρα συμβαίνει μὲ τὰ ἐννέα δέκατα τῶν διαβασμένων μας. Ὅσο γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, ἡ ἐνθύμησιν τοῦ δασκάλου μοῦ ἦταν πολὺ νωπὴ, ὥστε νὰ μοῦ ζυπνήσῃ πόθος νὰ τοὺς γνωρίσω βαθύτερα.

Στὸ φοιτητικὸ καμαράκι ποῦ συγκατοικοῦσαμε, στίχων διαβάσματα, καὶ στίχων μιλήματα, καὶ φιλολογικῆς κουβέντης καὶ ὄνειρα ὀδῆας ποιητικῆς, καὶ μιὰ ζωηρὴ ἀμιλλα στιχογραφίας ἀναμεταξὺ μας. Ὁ φίλος μου ἔλεγε πῶς ζήλευε τὰ δημοτικὰ τραγοῦδάκια μου, πάντα ἀπλῆ ἐξο-

μολόγησε μιᾶς ἀγάπης παθητικῆς ἢ παιγνιδιάρικης, καὶ σὺν ἐκεῖνα ἤθελε νὰ μπορούσε νὰ κανε. Ἀπὸ μέρος μου θαύμαζα τὴ διαλεχτὴ του σκέψη, τὸ λεπτό του αἴσθημα, τὴν πρωτότυπὴ μορφή του στίχου του· ἄθελα ποτιζόμουν κ' ἐγὼ μὲ τὸν τρόπο του. Τόσο, ποῦ ἔφτασε νὰ πυκνώσω σ' ἓνα ἐλάχιστο διάστημα πέντε δέκα στίχων ὅ,τι ἄλλοτε θὰ ζέχονα σὲ δεκάδες στροφῶν. Πολλὲς φορές ἤμουν εὐτυχῆς ποῦ εἶχα κατορθώσει νὰ κλείσω ὁλόκληρο ποίημα σὲ τέσσαρες στίχους, σ' ἓνα ὀκτασύλλαβο. Συνηθισμένοι στὴ ρευστοποίηση, τέτοια ἀποκρυστάλλωσι τῆς ἰδέας μὲ τραβοῦσε, μὲ θάμπωνε, σὺν εὐρημα σπάνιο καὶ διαλεχτὸ, καὶ μόνο τότε ταιριαστό μὲ τῆς τέχνης τὸ νόημα. Στὸ κοινὸ τραπεζάκι μας ἔστεικεν ἀπὸ τὴ μιᾶ μεριᾶν ὁ Καλλιγᾶς, ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁ Γκαϊτε. Ὁ φίλος μου ὅσο κι' ἂν ἀγαποῦσε τὰ ποιητικὰ, δὲν ζεχνόυσε ποτέ του πῶς προορισμός του ἦταν νὰ ζήσει ὄχι μὲ τὴ δροσοῦλα ποῦ ζῆ τὸ ζῆζικα, ἀλλὰ μ' ἓνα δίπλωμα· καὶ μελετοῦσε δυνατὰ καὶ ὑπομονετικώτατα τὰ νομικά του. Τὰ ποιήματα στιγμούλες μοναχὰ τοῦ ἔκλεβαν ἀπὸ τὴ μελέτη· μόνο γιὰ μένα τὸ τραγοῦδι ἦταν ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος λόγος τῶν ὄντων. Κάποτε τύχαινε ἀργὰ νὰ γυρίσω. Κοιμισμένοι ὁ φίλος μου. Στὸ τραπεζάκι θαμπόφωτο τὸ κεφάλι. Ἀνάμεσα τοῦ Καλλιγᾶ καὶ τοῦ Γκαϊτε ἓνα πρόσωπο χαρτιοῦ. Στὸ χαρτάκι ἀπάνω ξάνοιγα μακρυάθε πεντέξη στενότατες ἀραδιαστὲς γραμμούλες· ἐνοιῶθα· στίχοι καινούριοι· ἀφημένοι ἐκεῖ γιὰ νὰ διαβαστοῦνε. Καὶ στὸ διάστημα τοῦ γοργότατου χρόνου ποῦ περνοῦσεν ἀπὸ τὸ ἀντίκρυσμα καὶ τὸ διάβασμα τοῦ χαρτιοῦ, μὲ κρατοῦσεν ἀπορία καὶ κάτι τι σὺν πείσμα σάλεινε μέσα μου ποιὰ τάχα ἰδέα μπορούσε νὰ χωρέσει, καὶ τί ποίημα νὰ ξεπροβάλλη μεσ' ἀπὸ τίς πεντέξη στενότατες ἐκεῖνες γραμμούλες. Κι' ἄδραχνα τὸ χαρτί κ' ἐδιάβαζα τὸ μικροσκοπικὸ, ὅμως σωστὸ καὶ μεστὸ στιχοῦργημα :

Ἦ εἰμαρμένης ἐπαράτου!
Ζῆ τῶν δαιμόνων ἢ ἀγέλης,
Κ' εἰς ἄγγελος ἀπεμαρᾶνθη.
Ἦ ἀνοδὸς τοῦ θανάτου,
Ἦ πᾶσα ἀνοδὸς, θέλει
Ἦ λίγα φύλλα, πολλὰ ἄνθη.

Ἔτσι ὁ καθεὶς μας ἤσυχά χιτίζαμε κι' ἀκούραστα τὰ σπιτάκια μας· τὰ τετράδιά μας γέμιζαν· τὸ ποιητικὸν χαρτοφυλάκιον φούσκωνε. Μ' ὄλη μας τὴ δειλία σὰ νὰ εἶχαμε μιᾶ κάποια πίστη σ' ἓνα ροιζικὸν ἀφανέρωτο ἀκόμα. Σὰ νὰ περιμέναμε κάτι· μὰ βία καμμιὰ δὲν εἶχαμε γιὰ νὰ τυπώσουμε, γιὰ ν' ἀκουστοῦμε. Καθένας μας μπορούσε νὰ ψιθυρίζη περὶ φανταστικὰ στίχοι τοῦ Συρανοῦ Δὲ Μπερζεράκ :

Lorsque j'ai fait un vers, et que je l'aime,
je me le paye, en me le chantant à moi même !

Εἶμαστε πιότερο ἀπὸ ἀπλοὶ ντιλεττάντηδες τοῦ στίχου, ὥστε ν' ἀπομείνουμε παράμεροι, ἀγνωρίστοι, ἀτύπῳτοι, κι' ἀδιάφοροι. Περιμέναμε φύλλο ποῦ νὰ συγκεντρώνη κάποια κίνησι πνευματικὴ δὲν ὑπῆρχεν. Ἦ « Ἔστια » τοῦ Παύλου Διομήδη δὲν ἦταν ὄργανο φιλολογικῆς ζωῆς· ἦταν ἀχρωμάτιστη ἀποθήκη διασκεδαστικῶν καὶ χρήσιμων ἀναγνωσμάτων·

ποῦ καὶ ποῦ μπαλῶνονταν μὲ κανένα ἄρθρο τοῦ Ροῖδη, μὲ τοῦ Βαλαωρίτη κανένα ποίημα. Κάπου κάπου πρόβαλλε κανένα περιοδικούλι, ἀσημαντὸ καὶ λιγόζωο. Σ' ἐν ἀπὸ αὐτὰ κάποιοι στίχοι καὶ τῶν δύο μας δὲ θυμοῦμαι πῶς παρασυρμένοι, δὲν κρήθηκαν ἄξιοι γιὰ τύπωμα· δὲν ἦταν σὲ κλωπὶ Παρασχικὸ ἢ Παπαρηγοπούλειο.

Τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ ἄρχισε νὰ κυκλοφορῇ ὁ «Ραμπαγᾶς». Γράφονταν ἀπὸ τὰ γυμνασμένα, τὰ πρωτόφαντα γιὰ μᾶς ἐδῶ κοντύλια δύο νέων, πολιτικῶν φυγάδων, φερμένων ἀπὸ τὴν Πόλη. Ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο, ὁ δυνατός καὶ ὁ πολύτροπος, τράβηξεν ἀπὸ τὸτ' ἐμπρὸς, καὶ σφράγισε μὲ τὴ βούλα του τῆς ἐλληνικῆς δημοσιογραφίας τὸ ζετούλιγμα. Ὁ ἄλλος, ἦταν ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ κακότευχος τραγουδιστὴς Κλεάνθης Τριαντάφυλλος· προικισμένος δὲν ἦταν μὲ φαντασία, οὔτε μὲ πολλὴ εὐκολία στιχοῦργικὴ· ὅμως τὰ τραγοῦδια του, κυρίως ἡ σατυρὰ του ἢ γεννημένη ἀπὸ τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ νέα τῆς ἡμέρας εἶχε κάποια πρωτοτυπία· γράφονταν σὲ μιᾶ γλῶσσα ζωγραφικὴ, ποῦ εἶχε κάτι ἀπὸ τῆς θάλασσας τῆς δροσιᾶς καὶ τὸν ἀέρα, κάτι σχετικῶς ποιητικώτερο, καὶ κάποτε φλογερώτερο ἀπὸ τὰ σατυρικά τοῦ Καρῶδη καὶ τῶν μαθητῶν του. Ὁ «Ραμπαγᾶς» κ' ὕστερα τὸ «Μὴ Χάνεσαι» ἀνοίγαν ἀπὸ τότε καινούριαν ἐποχὴν στὴν ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδογραφία, ἐλευτερόστομη, ἀναγλάστρα, παιδρῆ, σεβρῆ χωρὶς σχολαστικότητα. Ἀνάμεσα στὴ λυρικὴ ἀρθρογραφία τοῦ Κάλιμπαν καὶ τὰ τραγοῦδια τοῦ Κλεάνθη, δέχτηκεν ὁ «Ραμπαγᾶς» προθυμώτατα τοὺς στίχους τοῦ φίλου μου καὶ τοὺς δικούς μου. Ὁ φίλος μου ἔτυχε νὰ τοὺς εἰπῇ ὅσους θυμοῦνταν ἀπὸ τοὺς δικούς του κι' ἀπὸ τοὺς δικούς μου· τοὺς εἶχε γνωρίσει καὶ τοὺς δύο κ' ἔβαλε κατὰ μέρος τὴ ντροπὴ, κ' ἐνθουσιάζστηκαν μὲ τοὺς στίχους μας. Τ' ὄνειρό μας πῆρε σάρκα. Ἄρχισαν νὰ μᾶς τυπώνουν, νὰ μᾶς ρεκλαμαρίζουν, νὰ μᾶς διαβάζουν, νὰ μᾶς ἐπαινοῦν, κι' ἀκόμα πιὸ σημαντικὸ, νὰ μᾶς χτυποῦν. Εἶμαστε οἱ ποιηταί, τὰ π α ι δ α ρ ε λ ι α, ὅπως μᾶς ἔλεγον περιφρονητικὰ, τῆς Ν ε α ς Σ γ ο λ ῆ ς. Οἱ παλαιοὶ δὲ μᾶς καλοεἶδαν· μᾶς δέχτηκαν μὲ γκριμάτσες· οἱ νευρικώτεροι μᾶς ἔβρισαν· στὸ τέλος, ἄθελα, μᾶς μιμήθηκαν.

Ὁ φίλος μου κυρίως τοὺς θύμωνεν. Ἦταν ὁ ἐπιγραμματικώτερος κ' ὁ τολμηρότερος· αὐτὸς πείραζε πολὺ τὸν Παρασχισμό καὶ τὴ μεγάλη κατάρχησιν τοῦ λογοπατριωτισμοῦ καὶ τοῦ συμβόλου τῆς Λαύρας στὴν πιὸ πεζὴ καὶ στὴν πιὸ φωνακλάδικη ποίησιν. Τὸ περίεργον εἶνε ὅτι ὁ φίλος μου κ' ἐγὼ, οἱ στιχοπλέχτες τῶν ἀθρῶν πόθων καὶ τῶν φλογερῶν ἐρωτῶν, πρωτοπροβάλαμε στὸν κόσμον μὲ μάσκες ποῦ θύμιζαν κάπως πρόσωπα Μαρτιάληδων καὶ Λασκαράτων, εὐθυμογράφων καὶ σατυριστῶν καὶ στιχοῦργῶν πολιτικῶν χρονογραφημάτων· τὸ μὲν ἀπὸ τὴν ἀντιπάθεια ποῦ μᾶς γέννοῦσαν οἱ ἀντίθετοι, κι' ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν ἐναντίον τους· τὸ δὲ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην νὰ συμμορφωθοῦμε πρὸς τὴν ἀπαίτησιν τῶν σατυρικῶν φύλλων, ποῦ γύρευαν κ' ἐγκάρδιωναν δύο εἰδῶν στίχους, ἐπιγραμματικούς καὶ δημοσιογραφικούς. Ἔτσι ἄθελα παραμερίσαμε κάπως τὰ φυσικώτερά μας χαρίσματα, ὁ φίλος μου κ' ἐγὼ, ἐκεῖνος τὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν, κ' ἐγὼ τὴν ἐρωτικὴν ἐλεγειογραφίαν γιὰ νὰ δρεψοῦμε

δάφνες, ὄχι καὶ τόσο χλωρές· δάφνες εὐκολομάραντες.

Ὁ φίλος μου κ' ἐγὼ ἀνοίξαμε τὸ δρόμο· τρίτος ἦρθε ὁ Δροσίνης, πιδ ἑλαφρὸς, πιδ σερπετός· ἡ «Μαρία» πότε ἀκὸρη τῶν αἰθέρων», πότε «ἔλ-
ξίς πρὸς ἄβυσσον» στὸ τραγοῦδι τοῦ Παράσχου, κοινὸς καὶ ἀνούσιος τῆ-
πος τῶν παρασίτων τοῦ Παρασχιμοῦ, πῆρην ὄψη ἀποκρηάτικη· στή ρά-
χη της φορτώνονταν ὅλες οἱ ἐξυπνάδες, τὰ καλαμπούρια, οἱ ζευξικιές
καὶ οἱ μαργιολιές τῆς Νέας Σχολῆς. Ὑστερὰ ἦρθε καὶ ἡ σειρά τῆς
σαβούρας καὶ τὰνυπόφορα κ λ ι σ έ.

Στὸ ἐνεργητικὸ τῆς νέας ποιητικῆς θὰ σημειωθοῦνε, βέβαια, ἀρετὰ
καλὰ. Πρῶτον ὅτι παρουσιαστήκαμε ὅλως διόλου ἄμοιαστοι μὲ τοὺς
προκατόχους μας, ἐπικναστατικοὶ, ἀληθινὰ νέοι, γελαστοὶ, περιγελα-
στικοὶ, ντελικάτοι, ἐπιγχαυματικοὶ, ὑλιστικοὶ, ἐπικούρειοι, σύντομοι
καὶ σύντονοι, Ἀνακρέοντιοι καὶ Μαρτιάλαιοι, λιτότεροι καὶ ζωντανώ-
τεροι. Πρὸς τὴ φύση καὶ πρὸς τὴ ζωὴ περισσότερο γυρισμένοι. Διαλέ-
γαμε τὰ θέματά μας σὰ νὰ ξέραμε πῶς εἶπεν ὁ Γκαίτε: «Οἱ καλολόγοι
συχνὰ μιλοῦνε γιὰ θέματα ἀντιποιητικά· τὸ σωστὸ εἶνε πῶς τίποτε δὲν
ὑπάρχει ποῦ νὰ μὴν ἔχη τὴν ποιήσῃ του· μόνο στὸν ποιητὴ στέκεται νὰ
ξέρη νὰ τὴ βροῖσῃ». Ἐμεῖς, φωτεινὰ, γυρεύαμε τὴν ποιήσῃ ἐξὼ ἀπὸ τὰ
διωρισμένα ποιητικὰ θέματα· μόνο ποῦ δὲν κατορθώναμε, τὸν περισσό-
τερο καιρὸ, νὰ τὴ βροῦμε. Γιατ' εἴχαμε καὶ στὸ παθητικὸ μας πολλὰς
ἀμαρτίες. Οἱ προκατόχοι μας ἀνάλατοι, μὲ ὅλο τὸν περισσόλογο δα-
κρυοπλημμυρισμένο τους ἰδανισμό. Ἐμεῖς, μὲ ὅλο τὸ λακωνικώτατο γε-
λαστό μας πραγματισμὸ, ξεπέφταμε στὴ χοντροκοπιὰ· ἡ platitude ἀνα-
γάλλιαζε ἀπὸ τὴ μιὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά. Ἡ μεγάλη μας ἀμαρτία
ἦτανε πῶς αὐτοσχεδιάζαμε τὰ περισσότερὰ μας σὲ γραφεῖα ἐφημερίδων
καὶ πῶς τὰ σερβίραμε τραβημένοι ἀπὸ γοῦστα δημοσιογραφικά. Ὁ «Ραμ-
παγᾶς» καὶ τὸ «Μὴ Χάνεσαι» χάραξαν καινούριο δρόμο καὶ γιὰ τοὺς
στίχους· βοήθησαν τοὺς νέους νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴ ρουτίνα· τοὺς ἐχειρα-
φέτησαν· ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐδείξαν καὶ κανένα τέλος ἄξιο τῆς τέχνης. Ἀρ-
νητικὴ ἢ ἐπίδρασή τους, ἀρνητικὰ τὰ χαρίσματά μας, ἀρνητικὴ καὶ ἡ
ἐποχὴ ἐκείνη στὴν ὁποιαδήποτε ἱστορίαν τῆς φιλολογίας μας. Οἱ ἀσθενι-
κώτεροι, ἀπόγιναν ἐκεῖ μέσα· πίστεψαν πῶς ποιήσῃ εἶνε νὰ στιχουργοῦν
π ι ν α κ ἰ δ ε ς καὶ nouvelles à la main. Οἱ γερώτεροι, ἀργὰ ἢ γλῆ-
γορα, δὲν πρόκοψαν παρὰ ξεφεύγοντας ἀπὸ καὶ, καὶ πιάνοντας ἄλλους
δρόμους. Καὶ γιὰ τὰ καλλίτερα ποιήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ταίριαζε
νὰ εἰπωθῆ ὅ,τι εἶπεν ὁ κριτικὸς Nisard γιὰ τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν τοῦ
ζεπεσμοῦ στὴν ἀρχαία Ρώμη: «Γιομάτα χάρη καὶ πνεῦμα· μὰ χάρη
χωρὶς αἴσθημα, καὶ πνεῦμα χωρὶς νοῦ».

Καὶ ὅμως ἔπρεπε νὰ περῶσῃ ἀπὸ τὸ καθαρτήριο αὐτὸ ἡ νέα ἐλληνικὴ
Μοῦσα γιὰ νὰ πάρῃ τὸ δρόμο ποῦ μιὰ μέρα θὰ τὴ φέρῃ πρὸς ὕψη παρα-
δείσια.

Κωστής Παλαμῆς

ΑΙ ΤΥΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΤΗΟ ΦΙΛΕΑ ΛΕΜΠΕΓΚ

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

I

Ἀποδεχόμενος νὰ προσφέρω τὴν ταπεινὴν μου γνώμην ἐπὶ τοῦ ζη-
τήματος τῆς διγλωσσίας ἐν Ἑλλάδι (ζητήματος ζωτικωτάτου διὰ τὸν
ἐλληνικὸν λαόν, καθ' ὅσον πρόκειται νὰ γνωρίσῃ ἐὰν μέλλει ἐπὶ τέλους
νὰ ἔχη μίαν ἰδικὴν του γλῶσσαν μεταξὺ τῶν σκεπτομένων καὶ ἐκφρα-
ζομένων λαῶν) γνωρίζω ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν ἀκαδη-
μαϊκῶν συζητήσεων. Ἀμερολήπτως εἰσερχόμενος εἰς τὴν συζήτησιν δὲν
θέλω ν' ἀμφισβητήσω τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερον ἴσως ἡ καθα-
ρεύουσα εἰς μίαν ἐποχὴν καὶ θαυμάζω τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Ἑλλήνων
διὰ τὸ παρελθόν των. Ἐνταῦθα ὅμως ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ ἐρμηνεία τῆς
πλάνης περὶ τὴν ὁποίαν κατατρίβονται, ἐνῶ ὄφειλον ὑπὸ τὸ ἐπιστημονι-
κὸν φῶς τῶν γεγονότων καὶ τῆς πείρας νὰ διαφωτίσωσι τὴν ἐθνικὴν αὐ-
τῶν συνείδησιν.

Τὸ σύνολον τῶν γλωσσικῶν φαινομένων, τῶν παρατηρηθέντων καὶ κα-
ταταχθέντων ἐπιστημονικῶς μέχρι σήμερον ἀποδεικνύει περισσῶς ὅτι ἡ
ἐπιστήμη τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου ἀποτελεῖ εὐρύτατον ψυχολογικὸν πρό-
βλημα. Τί ἄλλο εἶνε αἱ λέξεις εἰμῆ ἢ ἡχηρὰ ἔκφρασις τοῦ ἐνδιαθέτου
ἡμῶν κόσμου;

Εἰκόνες ζωνταναί, μὲ ἄλλους λόγους μ ο ρ φ ἢ κ α ἰ κ ἰ ν η σ ι ς ταυ-
τοχρόνως, αἱ ἰδέαι, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν οὐσιαστικὴν ποιότητα τῶν
πραγμάτων καὶ τῶν γεγονότων καὶ τὸ κινήτριον αὐτῶν ἴσως, εἰσερχον-
ται εἰς τὴν ψυχὴν μας ὡς ἀκτῆς ἡλίου, διὰ νὰ ὑποστῶσιν ἐκεῖ, ἐν σχέσει
πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν μας εἰδικὴν τινὰ διέθλασιν, ἐκ τῆς ὁποίας προ-
κύπτει τὸ σ η μ ε ἴ ο ν, ἡ χ ε ἰ ρ ο ν ο μ ἰ α, ἡ λ ἔ ξ ι ς. «Ἄμειοι μορ-
φαὶ τῆς σκέψεως, λέγει ὁ Α. Δαρμστέτερ, ὄργανα ἄτινα αὐτὴ ἡ ἰδία
ἐδημιούργησε διὰ νὰ διερμηνεύῃ ἑαυτὴν, αἱ γλῶσσαι εἶνε τὰ κάτοπτρα
ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀντανάκλωνται αἱ κινήσεις τοῦ πνεύματος καὶ ἡ ψυχολο-
γία τῶν λαῶν. Οἱ λαοὶ τῶν ὁποίων ὁ πολιτισμὸς παραμένει ἀμετά-
βλητος καὶ στασιμὸς καὶ στερεῖται ἱστορίας, δύνανται νὰ διατηρήσωσι ἐπ'
ἀόριστον, προσθέτει ὁ ἴδιος σοφὸς, ἀμετάβλητον τὴν γλῶσσαν των· μὴ
μεταβαλλομένης τῆς σκέψεως καὶ ἡ ἔκφρασις τῆς σκέψεως παραμένει κατ'
ἀνάγκην ἀμετάβλητος».

Ὁ Ταῖν μᾶς ἐδίδαξε τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν τριῶν κυρίων δυνάμεων,
αἵτινες τροποποιοῦσι τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε δὲ αὐ-
ταὶ ἡ Φυλὴ, τὸ Περιβάλλον καὶ ἡ Περίστασις (le mo-
ment)· ἐν τούτοις ὁ μέγας φιλόσοφος φαίνεται παραμελήσας εἰς τὴν
ἀνάλυσιν του, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐκλεκτοῦ ἀτόμου. Ἡ Πρόοδος ἐν ἀρχῇ
δὲν ἀπορρεῖ ἐκ τοῦ Πλήθους καὶ ἐὰν πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ὁ μεγαλοφυῆς
ἔτι δὲν εἶνε ἄλλο τι εἰμῆ ἢ ἠθικὴ ἀντανάκλασις τοῦ περιβάλλοντος, τοῦ-

το συμβαίνει διὰ μιᾶς *diferenciation* τῆς ὁποίας τὸ μόνον κίνητρον εἶνε ἡ ζωικὴ αὐτοῦ ἀξία, κίνητρον κατορθώνει νὰ ἐπιβάλλῃ νέαν μορφήν εἰς τὰς γεννωμένας ἐν αὐτῷ ιδέας. Παραλαμβάνει ὁ ἄνθρωπος τὰ κοινὰ δι' ὅλον τὸν κόσμον μέσα τῆς ἐκφράσεως, προσδίδει εἰς ταῦτα ἰδιαιτέρον χαρακτηριστῆρα, ἀποτελοῦντα τὴν ἀντανάκλασιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ προσωπικῆς εὐαισθησίας. Καθίσταται ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ σύνθεσις τῆς ἐποχῆς τοῦ, συνοψίζων αὐτὴν καὶ ἡ γούμενος αὐτῆς.

Ἐὰν ἡ γλῶσσα ἐξεφραζεν ὀλοκληρωτικῶς τὰ πράγματα, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ μεταχειρίζομεθα διὰ νὰ σημάνωμεν ταῦτα τὴν ἐξέχουσαν αὐτῶν ιδιότητα ἢ ἀπαξ ἀποκτηθεῖσα ἔκφρασις ἢ θελε παραμένει ἀναλλοίωτος, ἢ δὲ φιλολογία καὶ ἡ ρητορικὴ θὰ καθίστατο ἀδύνατος καὶ περιττή. Ἐξ ἐναντίας ὅμως οἱ ἥχοι τῶν ἰδιωμάτων μας ἐκπροσωποῦσι δι' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ τὰς εἰκόνας τῶν ἀντικειμένων τῶν ὑποπιπτόντων εἰς τὴν αἴσθησίν μας· κατόπιν ἡ μορφή λησμονεῖται βαθμηδόν, παραμένει ἡ οὐσία καὶ ἀφηρημένη τις ἔννοια ἀπολύεται ἐκ τοῦ συγκεκριμένου ὄρου· τὸ ἀντικειμενικὸν καθίσταται οὐσιαστικόν. Τὸ ὀριστικὸν ἀπορροφᾷ τὸ ὀριζόμενον ἢ τανάπαυιν ἀναλόγως τῆς σκοτεινῆς λειτουργίης τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν σκέψεων, τῶν γενικεύσεων καὶ τῶν ἀναλογιῶν, τῶν τελουμένων ἐντός μας. Τοιοῦτοτρόπως φθείρονται αἱ λέξεις, ἀπογυμνοῦμεναι ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῆς σαρκὸς των. Ἀδιάφορος καὶ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἀσυνειδησίᾳ τῆς ἀθανάτου δημιουργικότητός του ὁ Λαὸς, ὅπως τὰ δάση καὶ αἱ θάλασσαι, τὰς ἀφίνει ἐπὶ τέλους ν' ἀποθάνουν ἢ τὰς ἀνανεῶναι τροποποιῶν αὐτὰς κατ' ἔννοιαν ἢ μορφήν, καὶ εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ οἱ ποιηταὶ ἔρχονται νὰ συλλέξουν εἰς τὴν ἄνθησίν των τὰ νέα ἄνθη, μὲ τὰ ὁποῖα πλέκουν τοὺς ἀθανάτους στεφάνους των. Ἀντιθέτως οἱ φιλόσοφοι προτιμοῦν τοὺς ὄρους τοὺς γηράσκοντας καὶ κατατριβέντας, εἰκόνας ἀχρόους τῶν ὁποίων δὲν διακρίνει τις παρὰ τὰς γραμμάς.

Ὁ Λαὸς ὅμως εὐρίσκειται εἰς διηκενὴ κίνησιν ὅπως τὸ κύμα καὶ ὅπως αἱ δυνάμεις αἰ κινουσαι αὐτόν, ὡς δυνάμεις τῆς Ζωῆς. Γλῶσσα ἀποκλειστικῶς λαλουμένη ἀπὸ τὸν λαὸν δὲν εἶνε δυνατόν ἄρα ποτὲ νὰ λάθῃ ὀριστικὴν τινὰ μορφήν ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ἐκλεκτῶν προσωπικοτήτων, τῶν ἐπιβαλλουσῶν τὴν σκέψιν αὐτῶν ὑπὸ μορφήν τελείαν. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ εἶνε οἱ βράχοι οἱ ὀρθούμενοι καὶ φράσσοντες τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ· ἐφ' ὅσον τὸ κύμα δὲν ὑπερπηδᾷ αὐτοὺς τὸ ἀνάστημά των παρεμποδίζει τὴν ὁρμήν του· ὑπάρχουν ὅμως μέρη τοῦ ρεῦματος, ὅπου ἡ διαρκῆς παρουσία του εἶνε ἀδύνατος· εἰς τὸ φαινόμενον ἐπομένως τῆς παροδικῆς ἀποκρυσταλλώσεως ἐνός ἰδιώματος δέον νὰ προιεξωμεν ταυτοχρόνως ἐὰν ὁ λαὸς ἐκ τῆς φορᾶς τὴν ὁποίαν ἔχει βαδίζει ἀκόμη πρὸς νέας μεταμορφώσεις καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ ἔδαφος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐξεχουσῶν ἀτομικότητων. Διὰ τὰ άτομα ὡς καὶ διὰ ἔθνη, ὑπάρχουν περίοδοι ἰσορροπίας καὶ ὑγείας ἀληθοῦς, καθ' ἃς τὸ ἄτομον ἀποκαλύπτεται κύριον ἑαυτοῦ, περίοδοι παροδικαὶ τῶν ὁποίων οὐδεμία ἀνθρωπίνῃ πρόγνωσις θὰ ἠδύνατο νὰ ὀρίσῃ τὴν ἐπάνοδον.

Ἡ Ζωὴ καὶ ἡ ὑγεία τῆς γλώσσης, λέγει πάλιν ὁ Α. Δαρμιστέτερ ἔγκειται εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν βραδυτέραν παρακολούθησιν τῆς ἐπανα-

στατικῆς δυνάμεως, τῆς παρασυρούσης αὐτὴν βιαίως καὶ εἰς προσήλωσιν ἐπὶ τοῦ συντηρητικῆς στοιχείου». Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀριστικὴν ἀποκρυστάλλωσιν καὶ τὸν ἐκ παραδόσεως σεβασμὸν τῶν καθιερωμένων μορφῶν, τῶν θεωρουμένων ὡς μόνων εὐγενῶν, οὗτος ἀποτελεῖ δυστυχῆ οὐτοπίαν τῆς ὁποίας τὴν ἀσυνέπειαν καταδεικνύει αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς γλώσσης. Δὲν ὑπάρχει γλῶσσα εἰς τὸν κόσμον, παρουσιάζουσα μόνιμον τινὰ μορφήν καθ' ὅλας τὰς περιόδους τῆς ζωῆς τῆς, οὔτε ἡ σανσκριτικὴ, οὔτε ἡ λατινικὴ, οὔτε αὐτὴ ἡ κινεζικὴ. Καὶ διὰ νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν ἱστορίαν, ἡ ἀρχαία γαλλικὴ εἶνε τόσον ξένη δι' ἡμᾶς, ὥστε καταντᾷ ἀνάγκη νὰ τὴν ἐκμάθωμεν ὅπως μανθάνομεν τὴν ἀγγλικὴν ἢ τὴν ἰσπανικὴν καὶ ἐκεῖνος ὅστις θὰ ἐπεχείρῃ νὰ ἐπαναφέρῃ σήμερον εἰς χρῆσιν καὶ τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ λεξικόν, τὸ τόσον πλούσιον ἐν τούτοις τοῦ XV αἰῶνος, θὰ ἐματαιοῦναι προφανῶς, χωρὶς ἡ ἐργασία του νὰ παρουσιάσῃ ἔστω καὶ ἄμμεσον τινὰ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου θὰ παρημέλει τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν. Τὰ διάφορα ἰδιώματα δὲν εἶναι ἄλλως τε εἰμὴ εἰδικαί οὔτως εἰπεῖν μουσικαὶ κλίμακες, προωρισμένοι νὰ ἐκφράζωσι τελείως μόνον τρόπους τινὰς ἰδιαιτέρους τοῦ αἰσθάνεσθαι ἀπὸ τοῦ ἐνός λεξικοῦ εἰς τὸ ἄλλο αἱ λέξεις δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μετατυπωθῶσιν ἀναλλοίωτοι καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς αἱ ἀληθεῖς μεταφράσεις εἶναι σχεδὸν ἀδύνατοι. Πιστεύετε ὅτι ἡ λατινικὴ εἶνε ἰκανὴ σήμερον νὰ ἐκφράσῃ τὰ νεώτερα ἡμῶν αἰσθήματα, τὰς σημερινὰς ἐρευνητικὰς ἡμῶν φροντίδας;» Ὅταν ἐπομένως ψευδῆς σεβασμὸς πρὸς τὴν παράδοσιν ἐμποδίζει τὴν γλῶσσαν νὰ κλονηθῇ τὸ ρεῦμα τῶν ιδεῶν καὶ ὑπάρχει ἀντίφρασις μεταξὺ τῆς; σκέψεως ἐνός ἔθνους καὶ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἐκφράζει αὐτὴν ἡ γλῶσσα ἐξαντλεῖται καὶ ἀποθνήσκει, λέγει ὁ Α. Δαρμιστέτερ. Δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄρα ἄλλη γλῶσσα ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς μας· ὅλα τὰ ἄλλα εἶνε παιδιὰ τῶν λογίων καὶ στεῖραι ἀναστάσεις, ὡς τὰ κήρινα ὁμοιώματα τῶν μουσειῶν.

Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν δύναται νὰ ναστήσῃ τὸ παρελθόν. Καὶ ἂν ἤθελε νὰ τὸ πράξῃ ἢ πραγματοποιήσῃς τοῦ σχεδίου τῆς θὰ ἦτο ἀδύνατος. Μετεβλήθη, εἶνε ἄλλη. Ἐς ζῆσῃ τὴν ζωὴν τὴν ἰδικὴν τῆς! Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ βυζαντινὸν παρελθόν δὲν πρέπει νὰ τῆς χρησιμεύσῃ ὡς ἰδανικόν, ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ νὰ ἐπιβάλλῃ ἰδιώμα γλωσσικὸν τεχνικὸν ὁπωσδήποτε, δὲν βλέπω ὅτι ἐπιμένει νὰ ὀμιλῇ τὴν νόθον καὶ σχολαστικὴν ἑλληνικὴν, τὴν ἀποκληθεῖσαν καθ' ἄρ' οὐσ α ν καὶ δὲν ἐπιστρέφει ἀμέσως εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος.

II

Περιπατῶν πρό τινος ἐξωθεν τοῦ Ἑλληνικοῦ περιπτέρου εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἐκθεσιν ἐθαύμαζα τὴν πρωτότυπον καὶ ὀλίγον ἀνέλπιστον ὄψιν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ταύτης ἀναστυλώσεως, μὲ τὰ μοτίβα, τὰ τόσον διαφορετικὰ ἀπὸ πᾶν ὅ,τι μᾶς παρουσιάζεται συνήθως ὡς ἑλληνικόν. Κάποιος, γλύπτης ἀξιοσημείωτος, μοῦ παρετήρησεν ὅτι τὰ πλευρικά μαρμάρια περιστύλια ἀπετέλουν λυπηρὰν προσθήκην. Τὸ οἰκοδόμημα,

μου ἔλεγε θὰ ἐκέρδιζεν ἂν ἔλειπαν καθ' ὀλοκληρίαν ὄχι τόσοσὺν ὑπὸ τὴν καθαρὰν καλλιτεχνικὴν ἐποψίν, ὅσον διότι τὰ περιστάσια ταῦτα εἰς τὸ πρωτότυπον ἀπετέλουν τουρκικὴν συμπλήρωσιν, καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι μετεβλήθησαν εἰς τζαμία. Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι ὁ συνομιλητῆς μου εἶχεν ἴσως δίκαιον ὡς πατριώτης. Ἐν τούτοις καὶ ἀπὸ τὴν πλέον ἀποκλειστικὴν ἐποψίν ἢ παρατήρησιν τοῦ συνομιλητοῦ μου ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ εἰς τὸ πνεῦμα μου πρὸ τῆς ἀναμφισβητήτου ἁρμονίας τοῦ κτιρίου, ὅπως εἶχε.

Καὶ διατί νὰ μὴν ἀρέσκη ἀνεπιφυλάκτως ἀπὸ φαίνεται ὠραίων; Ποίαν σημασίαν ἔχουν αἱ ἱστορικαὶ παρατηρήσεις; Ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς ὀφείλει νὰ ἀποδεχθῇ τοὺς αἰῶνας, οἱ ὅποιοι ἐπέερασαν ἐπάνω της. Δὲν εἶμιποροῦμεν νὰ διορθώσωμεν τὸ παρελθὸν παρὰ ζῶντες τὸ μέλλον μὲ ὄλας μας τὰς δυνάμεις. Τοιοῦτοτρόπως ὁ βυζαντινὸς αὐτὸς ναὸς μὲ τὰ τουρκικὰ μοτίβα, ὁ ὁποῖος καθὼς μοῦ λέγουν εἶνε ἀντιγραφὴ τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνίου, ἔχει τόσοσὺν ἑλληνικὸν τὸ ὕψος καὶ τὴν ὄψιν εἰς τὸ σύνολόν του, ὥστε τίποτε δὲν προδίδει ἀπ' αὐτοῦ τὴν χεῖρα τοῦ κατακτητοῦ. Ἐνας λαὸς τῶντι δὲν ἀποδεικνύει τὴν ζωτικότητά του μόνον ὡσάν τις μὲν ἀπηλλαγμένους ἀπὸ πᾶσαν ξενικὴν ἐπίδρασιν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ πρὸ πάντων ὡσάν τις ἔχει τὴν δυνάμιν νὰ φομοιωθῇ καὶ νὰ προσοικειωθῇ καθ' ὀλοκληρίαν ὄλα τὰ ξενικὰ στοιχεῖα τὰ παρεσδύοντα εἰς τὸν ὀργανισμόν του. Σήμερον ἢ ἀνασθηθεῖσα Ἑλλὰς δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἑαυτήν, νὰ ἀπομοιωθῇ ἀλλὰ νὰ ἀποκολληθῇ τὴν παράδοσίν της, ἢ ὁποία δὲν ζῆ μόνον διὰ μέσου τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ καὶ διὰ μέσου τοῦ Μεσαίωνος. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια, διότι εἶνε γραμμένα εἰς γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ὀμιλεῖ ἀκόμη ὁ λαὸς, εἶμιπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι εἶνε ὀλιγώτερον Ἑλληνικὰ ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα, ἣτις εἶνε ἐντελῶς ἀκατάληπτος ἄνευ προηγουμένης ἐκπαιδεύσεως; Ὅχι βεβαίως· καὶ δὲν εἶνε πλέον δυνατόν νὰ φθάσῃ κανεὶς πάλιν μέχρι τῆς Ἰλιάδος χωρὶς νὰ διέλθῃ διὰ μέσου τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποία ἐν σπέρματι κρύπτουν τὸ μέλλον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ ὁ ἑλληνικὸς λαός.

Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα. Δύο τάσεις ὀλέθριαι δύνανται νὰ ἀποπλανήσωσιν τὴν Ἑλλάδα εἰς ἀτυχεῖς δρόμους. Ἐν πρώτοις ἢ ὕπερβολὴ ἐνὸς πατριωτισμοῦ τείνοντος νὰ παρουσιάσῃ τὸ παρελθὸν ὡς ἰδεῶδες ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλῶσσης καὶ δεῦτερον ἢ ἀνυπομονησία τῶν ἐκλεκτῶν τάξεων πρὸς ἀπομίμησιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς δύσεως, χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὅτι ἢ προσαρμογὴ αὕτη πρὸς τὰ ξενικὰ ἔθιμα δὲν εἶνε δυνατὴ ἄνευ τοῦ ὕπολογισμοῦ τῶν ἰδιαιτέρων τάσεων τῆς Φυλῆς. Καὶ ἡμεῖς βεβαίως οὐδέποτε ἐσκέφθημεν νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν Ἑλληνο-λατινικὴν καταγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ μας, οὐδέποτε ὅμως ἐφαντάσθημεν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν νὰ ἀνανεώσωμεν τὰς ἐξαφανισθείσας μορφάς. Εἰς ποῖον σημείον θὰ εὐρισκόμεθα σήμερον ἐὰν δὲν εἶχαμεν ἀποσεῖσαι τὸν ζυγὸν τῆς λατινικῆς καὶ ἐὰν ὄλαι μας αἱ προσπάθειαι ἔτειναν νὰ ἐπαναφέρωμεν τὸν αἰῶνα τοῦ Αὐγοῦστου;

Ἐξ ἄλλου λαὸς ὅπως ὁ ἑλληνικὸς δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίωσιν

νὰ ἀποκολληθῇ τελείως οἰανδῆποτε τῶν μορφῶν, τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων, τοῦ πολιτισμοῦ τῆς δύσεως. Οὔτε ὁ γαλλικὸς, οὔτε ὁ γερμανικὸς πολιτισμὸς ἀρμύζουσι εἰς αὐτὸν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν. Καὶ ποῖος παραλογισμὸς! Ἐνὼ ἢ Ἑλλὰς ἐπιθυμεῖ νὰ φέρῃ τὴν γλῶσσαν της ἀπ' ἐνὸς αἰῶνος τινος πρὸς τὰ ὀπίσω, νὰ ἔχῃ ἐξ ἄλλου τὴν ἀπαίτησιν νὰ προσλάβῃ διὰ μῖας, ὅλους τοὺς τρόπους τοῦ ἰδικοῦ μας πολιτισμοῦ...

Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει ἀνάγκην ὄλων αὐτῶν· ἔχει ἀνάγκην μόνον τῶν μεθόδων μας, δηλαδὴ τοῦ κριτικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον εἶνε ἢ βᾶσις ὄλης τῆς νεωτέρας πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Καὶ τὸ κριτικὸν αὐτὸ πνεῦμα δὲν εἶνε μόνον ἢ τέχνη τῆς ἀναλύσεως καὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν ἰδεῶν, ἀλλ' ἢ τέχνη τῆς σταθμίσεως καὶ ταξιθετήσεως αὐτῶν.

Τότε μόνον θὰ νὰ ἀλάμψῃ ἢ ἀλήθεια δι' ὄλους τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἢ ἀσύγκριτος ζωὴ τῆς γλώσσης αὐτῆς, τὴν ὁποίαν κηρύσσουν τινὲς ὡς στρεβλωθεῖσαν καὶ μοιχευθεῖσαν, μέχρι τοῦ νὰ καταστήσῃ ἀγνώριστος, ἐκ τῶν ξενικῶν στοιχείων. Ἐξ ἐναντίας ὅμως τὴν γλῶσσαν αὐτὴν διακοσμεί μῖα νέα χάρις, τὴν ὁποίαν δὲν ἐγνώρισεν ἢ ἀρχαιότης καὶ ἣτις φαίνεται ἀνακαλοῦσα κάποτε εἰς ἕνα μεῖδιμα ἀφελούς μελαγχολίας, τὰ αἰμοβαφῆ πένθη τῆς χθῆς. Ὅμοιάζει μὲ ἄνθος τὸ ὁποῖον ἀνασταίνεται ἀνεύθετον μετὰ τὴν καταιγίδα. Τὰ ρωμαῖκα, ἢ γλῶσσα αὕτη ἢ νέα, ὀμοιάζει μὲ κάμπον σπαρμένον ἀπὸ ἐπιβλητικὰ ἐρείπια. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ κίονες σπασμένοι, μάρμαρα συντετριμμένα μὲ ἕνα χωριδάκι εἰς τὴν ἄκραν τοῦ μονοπατιοῦ, ἕνα χωριδάκι μὲ τὴν ἐκκλησίαν του, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ὀ Δαφνίου. Ἄλλὰ τὰ ἐρείπια αὐτὰ εἰς τὸ πέρασμα τῶν χρόνων, ἀπέκτησαν τὴν συγκινητικὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἀναμνήσεως. Δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐγγίσῃ κανεὶς διότι εἶνε φόβος νὰ καταστρέψῃ τὴν θελητικὴν ὠραιότητα, τὴν ἀπέραντον καὶ ὀνειρευτὴν μαγείαν των. Ὡ! ἢ μανία τῶν ἀναστυλώσεων. Μῖα γλυκυτάτη μελαγχολία, μεστή ἀπὸ ἐλπίδας ἐπιπνέει ἐπ' αὐτῶν, αὔρα εὐώδης καὶ μελωδική, ὕγρα ἀπὸ σταγόνας ὀρόσου, τὰς σταγόνας τῶν παλαιῶν καὶ πικροτάτων δακρῶν.

Τοῦχοι πέρασαν. . . .

ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἔφυγαν καὶ δὲν εὐρισκόμεθα πλέον μέσα εἰς τὸ πένθος καὶ τὰ δάκρυα. Ἔσπερον ἀπὸ αἰῶνας αἰῶνων ἢ Ἑλλὰς φαίνεται ἔτοιμος νὰ ἄρχισῃ πάλιν τὸν θεῖον κύκλον καὶ δὲν εἶνε μακρὰν ἢ ὠρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰς συσσωρευμένας προλήψεις, θὰ ἀποδώσῃ δικαιοσύνην ἐνὸς Ψυχάρη, ἐρχομένου μετὰ τοὺς Σολωμοὺς καὶ τοὺς Βαλαωρίτας νὰ τῆς ὕποδείξῃ ὄλον τὸν πλοῦτον ποῦ κρύπτει ἢ ζωντανὴ της γλῶσσα.

Σήμερον ἢ νεοελληνικὴ γραμματικὴ τοῦ Οὐδέρτου Περῶ ἐπρεπε νὰ γίνῃ ἢ ἐπίσημος γραμματικὴ, τὰ ἔργα τοῦ Σολωμοῦ καὶ τὸ «Ταξίδι» ἐπρεπε νὰ ἀποσπῆσθῃ ὁ λαός.

Διὰ τῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ εὐφυοῦς καὶ λεπτοῦ λαοῦ της, διὰ τῆς γλώσσης της τῆς τόσοσὺν νέας καὶ χρωματισμένης καὶ ποιητικῆς καὶ συγχρόνως τόσοσὺν ἀπομακρυσμένης ἀπὸ τὴν ἀφηρημένην ξη-

ρασίαν τῶν ἰδιωμάτων τῆς δύσεως, ἡ Ἑλλάς βεβαιώνει ἤδη τὰ δικαιώματά της ἐπὶ τῆς τελείας ἀναστάσεως καὶ τῆς αὐτονομίας σκέψεως.

Εὐτυχέστεροι ἡμῶν οἱ Ἕλληνες, ἀντλούντες ἀπὸ τὸ πλούσιον ὕλικόν τῆς ἀρχαίας γλώσσης τὰς λέξεις αἱ ὁποῖαι λείπουν ἀπὸ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ σεβασθῶν τοὺς νόμους τῆς φωνητικῆς καὶ τὴν γραμματικὴν τοῦ λαοῦ, διὰ νὰ δημιουργήσῃ αὐτοὺς σκεπτικούς καὶ φιλοσόφους. Τὸν ἴδιον δρόμον ἠκολούθησεν ἡ γαλλικὴ ἀπέναντι τῆς λατινικῆς (*). Οἱ ποιηταὶ ἤνοιξαν τὸν δρόμον (δὲν εἶν' ἔτσι Παλαμᾶ, Βασιλικῆ, Πορφύρα;) εἰς τοὺς πεζογράφους ἀπέκειται ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ Ψυχάρη ἀκολούθησαν τὸ ἔργον καὶ νὰ δώσουν τὸ καλὸν παράδειγμα εἰς τὸν τόπον. Μόνον ὑπὸ τὸν ὄρον αὐτὸν θὰ ὑπάρξῃ νεωτέρα Ἑλλάς.

Φιλέας Δεμπέγκ

ΠΟΙΗΤΑΙ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ*

ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΡΙΟΝ

ΥΠΟ ΕΡΡΙΚΟΥ ΔΕ ΡΕΝΙΕ

Ὁ Βιλλιέ δὲ Αἰλ-Ἀδάμ ἦτον ἐκπληκτικὸν κρᾶμα τῶν μᾶλλον ἀντιθέτων ἰδιότητων. Ὀλίγα πνεύματα ὑπῆρξαν τόσον παραδόξως σύνθετα ὅσον τὸ ἴδιόν του. Ὁ λυρισμὸς καὶ ἡ εἰρωνεία συνναμιγνύοντο ἐν αὐτῷ. Ἡ δρᾶσις του ὑπῆρξε σημαντικὴ, καταστρεπτικὴ καὶ γόνιμος ἐν ταύτῃ. Οὐδεὶς εἰρωνεύθη πικρότερον τὰς υπερβολὰς καὶ τὰς θετικιστικὰς εὐπιστίας τῆς ἐποχῆς μας. Καὶ τὸ δικαίωμα αὐτὸ νὰ περιφρονῇ τὸν πραγματικὸν κόσμον τὸ ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν κυριαρχικὴν δύναμιν τὴν ὁποῖαν ἐκέκτητο νὰ δημιουργῇ ἴδιον φανταστικὸν κόσμον. Ἀκόμη περισσότερο ὁ ἀδιάλλακτος ἰδανισμὸς του ἠρνεῖτο αὐτὴν τὴν πραγματικότητα. Διὰ τὸν Βιλλιέ ὁ ἄνθρωπος ἐκλέγει μόνος τὸ ἰδεώδες του καὶ

(*) Ἀλλὰ θὰ εἰπῇ κανεὶς, ἀντὶ νὰ ἐκλαϊκεύσωμεν τὰς λέξεις τῆς καθαρῆς διατι νὰ μὴν εἰσαγάγωμεν εἰς τὴν γραμματικὴν αὐτῆς τὰς λαϊκὰς λέξεις; Ἡ ἀπάντησις εἶνε ἀπλουσία. Ὁ λαὸς μόνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πλάτῃ τὴν γραμματικὴν του, κατὰ τὰς ἐθνικὰς του ἀνάσεις, πᾶσα δὲ ἐναντία προσπάθεια θὰ αποτυγχάνει. Ἀλλὰ τότε θὰ συμπεράνη πάλιν κανεὶς, ὡς κρατήσωμεν τὰς δύο γλώσσας μας, τὴν μίαν διὰ τὴν ποίησιν, τὴν ἄλλην διὰ τὴν πεζογραφίαν θὰ εἴμεθα πλουσιώτεροι ἀκόμη. Ὅχι! θαπαντήσω καὶ πάλιν, διότι δὲν πρέπει ὁ λαὸς νὰ μείνῃ ξένος τῆς ἐπιστήμης καὶ ὅλων τῶν σοβαρῶν ἐρευνῶν, αἵτινες θὰ ἔχουν ὡς ἔνδυμα γλῶσσαν μὴ ρυθμισμένην.

Θὰ εἰποῦν ἀκόμη: Ἄς ἀφήσωμεν τὸν καιρὸν νὰ κάμῃ τὸ ἔργον του! Ναι, ἀλλὰ βοηθήσατέ τον μὲ ὅλας σας τὰς δυνάμεις.

(**) Βλέπε τὸ «Περιοδικὸν μας» τεύχος 12 τῆς 15 Αὐγούστου.

ὁ κόσμος δὲν εἶνε ἄλλο τι εἰμὴ ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ὁρατὴ μορφή τῶν ἰδεῶν του. Εἰς τὸ ὄραϊον του ποιητικὸν ὄραμα «Ἀξελ», ὁ Ἀξελ εἶνε μέγας μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν συναινεῖ ἐπὶ ἐν λεπτόν ὅτι ἀληθῶς ὑφίσταται πραγματικότης πέραν ἐκείνων, τὰς ὁποίας δημιουργεῖ δι' ἑαυτὸν. Ὁ Τριβουλάτος Μπονομέ εἶνε ἠλίθιος, διότι ὅπως ἔλεγεν ὁ Φλωμπέρ, «πιστεῖται ὡς κτήνος εἰς τὴν πραγματικότητα τῶν πραγμάτων».

Ἡ ὑπεροπτικὴ αὐτὴ ἀρχὴ ἀντετίθετο πρὸς τὴν ὕλικὴν δουλείαν πρὸς τὴν ὁποῖαν ἡ νατουραλιστικὴ τέχνη ὑπεχρέου τοὺς ὀπαδοὺς της. Διεξεδίκε το δικαίωμα ἀπὸ τὴν φαντασιοπληξίαν. Γνωρίζετε δὲ ὁποίας μᾶς ἀφῆκεν ὁ Βιλλιέ. Εἶνε τὸ ἀντίθετον μέρος τῶν εἰρωνικῶν καὶ περιφρονητικῶν μύθων εἰς τοὺς ὁποίους συνώψιζεν ὅπως προκαλῆσθ τὸν γέλωτα πᾶν ὅ,τι ἐπιζητεῖ νὰ μεταστρέψῃ τὸν ἄνθρωπον τοῦ ὑπερτέρου ἰδεώδους ἐκ τοῦ ὄνειρου του.

Ἐὰν ὁ Βιλλιέ δὲ Αἰλ-Ἀδάμ ὑπῆρξεν ὡς τὸν ἐχαρακτήρησε γραφικῶς ὁ κ. Ρεμπὸ δὲ Γκουρμουὸν, ὁ ἐξερκιστὴς τοῦ πραγματικοῦ καὶ ὁ φορὸς τοῦ ἰδανικοῦ ὁ Στέφανος Μαλλαρμέ καὶ ὁ Παῦλος Βερλαῖν ὑπῆρξαν διὰ τοὺς νέους τοῦ 1885 οἱ πρωτεργάται νέας τέχνης.

Ἐκ τῶν δύο ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Παύλου Βερλαῖν πρῶτη ἐγένετο αἰσθητή. Ὁ Βερλαῖν ἔφερεν οὕτως εἰπεῖν εἰς τὰς ἀνοικτάς του χεῖρας ἀνθοδέσμην νέων ἀνθέων, μυροβόλων καὶ θελκτικῶν. Ὁ Μαλλαρμέ, μυστικώτερος ἐκείνου, ἔφερεν ἐντὸς τῶν κλειστῶν του χερῶν ἀποκρύφους καὶ γονίμους σπόρους. Ὁ Βερλαῖν ἐδίδασκε τὴν ἐπίθεσιν τῶν δακτύλων ἐπὶ τοῦ αὐλοῦ διὰ τρόπον μεγαλοφύου καὶ ἀπροσοκῆτου. Ὁ Μαλλαρμέ ἐδίδασκε τοῦτο ὀλιγώτερον, ἀλλ' ὑπεδείκνυε νέον τρόπον μυστηριώδους εἰσπνοῆς εἰς τὸ ἤχηρὸν ὄργανον.

Ὁ Βερλαῖν ὑπῆρξεν ἡ ἀπεικόνισις τῆς ἀναγκαίας ταύτης ἀρχῆς ὅτι πᾶς ποιητὴς ὀφείλει νὰ δημιουργήσῃ μόνος εἰς ἑαυτὸν τὴν ποίησιν του ἐν πάσῃ ἀνεξαρτησίᾳ καὶ εἰλικρινείᾳ. Ἡ ἰδικὴ του ποίησις ὑπῆρξεν ἐντελῶς προσωπικὴ καὶ ἀτομικὴ. Φαντάζεται ὀλίγον. Οὐδεμίαν φαντασιοπληξίαν ἐν αὐτῷ. Ἐπιδιδῶκει νὰ εἶνε ἀληθής· νὰ εἶνε αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ νὰ λέγῃ τὰ καθ' ἑαυτὸν ὅλα. Ὑπάρχουν πολλοὶ Βερλαῖν ἐν τῷ Βερλαῖν. Ὁ ἀτομισμὸς του ἀποτελέσθη ἀπὸ διαδοχικὰ ἄτομα, ἀλλὰ πεισματῆς ἡ ἐπικούριος μυστικιστῆς ἡ λαϊκός, ὅ,τι πρὸ παντὸς εἶνε ἐν αὐτῷ ἀξιοθαύμαστον εἶνε τὸ βερλαῖνικὸν ἄλγαντον καὶ τὸ τάλαντον αὐτὸ ὑπῆρξε θελκτικόν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀκριβολογίαν, ἀπλότητα, χάριν καὶ ἀφελή δύναμιν. Ὁ Βερλαῖν ἔδωκεν εἰς τὸν γαλλικὸν στίχον ἀποχρώσεις καὶ τόνους, τὰς ὁποίας οὗτοι διατήρησαν ἔκτοτε. Ὁ ἰδιόζων τονισμὸς του διακλύεται εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας.

Ἐὰν ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Παύλου Βερλαῖν ὑπῆρξε ὀριστικὴ καὶ πειστικὴ, ἡ τοῦ Στεφάνου Μαλλαρμέ ὑπῆρξε ριζικὴ καὶ βαθεῖα.

Πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ ὑπάρχῃ κοινὴ ὁμοφωνία ἐπὶ τῆς ἀπολύτου ἀξίας τῶν ποιημάτων τοῦ Μαλλαρμέ. Αἱ ἀντιρρήσεις εἶνε πολὺ πρόσφατοι, ὥστε νὰ μὴ ἐπιμείνω ἐπ' αὐτῶν. Αἱ πλεῖστοι πίπτουν ἀφ' ἑαυτῶν μετὰ προσεκτικὴν σπουδὴν τῶν θαυμασίων ἐκείνων καὶ δυσκόλων ἀριστουργημάτων. Ἀλλ' ὅ,τι ὑπῆρξε περισσότερο ἀκόμη ἐνδιαφέρον ἐν τῷ Μαλ-

λαρμέ και τοῦ ἰδιαιτέρου του ἔργου εἶνε ἡ γενική του αἰσθητική. Πᾶς ὅστις ἐμελέτησεν αὐτὴν δὲν δύναται ν' ἀρνηθῆ, ὅτι ὁ Μαλλαρμέ ὑπῆρξε πνεῦμα ὑψηλῆς καὶ ὑπερτέρας μορφώσεως καὶ ὅτι ἔφερεν εἰς φῶς ἐνδιαφερούσας ποιητικὰς ἀληθείας.

Προσθέσωμεν ἀκόμη, ὅτι αἱ ἀρχαὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐθάσισε τὸ προσωπικόν του ἔργον ἐπέδρασαν καὶ πέραν τοῦ ἔργου τούτου καὶ ἔτυχον τῶν μᾶλλον διαφόρων ἐφαρμογῶν. Ἐὰν ἡ ἀπ' εὐθείας ἐπιρροή τοῦ Μαλλαρμέ ὑπῆρξε περιορισμένη ἢ ἐμμεσος αὐτοῦ ἐπιρροή ὑπῆρξε λίαν διαδοδομένη. Ἐξήσκησεν ἀποτελεσματικὴν ἀπόκρυφον ἐνέργειαν καὶ εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ὅτι ἔθηκε πλείστας ἀρχὰς ἐφ' ὧν βασίζεται ὅλη ἡ ποίησις τῆς σήμερον.

Τὸ 1884 ὁ Βερλαῖν καὶ ὁ Μαλλαρμέ ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστοι. Ἀμφότεροι ὁ εἰς τὸ 1895 καὶ ὁ ἕτερος τὸ 1898 ἀπέθανον διάσχημοι.

Τὴν εἶχε λοιπὸν συμβῆ; Τὸ ἔργον των κατὰ τὸ 1884 ἦτον ἤδη ἂν μὴ ἀποπερατωμένον τοῦλάχιστον ἐποικοδομημένον κατὰ τὰ κυριώτερα αὐτοῦ μέρη. Τὸ Δελινδὸν Σατύρου καὶ τὰ Ἀποσπάσματα τῆς Ἡρωδιάδος εἶχον γραφῆ. Τοῦ δὲ Βερλαῖν εἶχον ἤδη ἀναγνωσθῆ αἱ Χαρίεσσαι ἑορταί, Τὰ ἄνευ λέξεων ἄσματα καὶ ἡ Σωφροσύνη.

Πᾶν ἄλλο ἢ πρὸς τὴν προσωπικὴν ἐκείνην προσπάθειαν, πρὸς τὴν ὁποίαν ὠθεῖ ἡ δόξα, ὀφείλεται τὸ ὅτι ὁ Βερλαῖν καὶ ὁ Μαλλαρμέ διεήλθον ἀποτόμως ἀπὸ τῆς σκοτεινῆς ἀφανείας πρὸς τὴν παγκόσμιον φήμην καὶ τὴν θέσιν τῶν ἀρχηγῶν σχολῶν, τὴν ὁποίαν ἀμφότεροι κατέλαβον. Ὅχι. Νέα γενεὰ εἶχεν ἀναφανῆ εἰς τὰ γράμματα, ἡ ὁποία ἀνεγνώριζεν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν δύο τούτων ποιητῶν τοὺς προδρόμους τῶν κυριωτέρων καλλιτεχνικῶν τῆς πόθων. Ἦτον αὐθόρμητος καὶ στιγμιαία κίνησις, ἣτις τοὺς περιέβαλε διὰ ζωηροῦ θαυμασμοῦ. Ἡ νεότης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνεσπειρώθη περὶ αὐτούς.

Πάραυτα ἡ κοιμωμένη ποίησις ἀφυπνίσθη. Ἦλθε μεταξὺ τῶν νέων τῆς θεραπόντων. Ἀλλὰ τότε δὲν τὴν ἐνέδυσαν ποσῶς μὲ τὰ ἐκθαμβωτικὰ παρνασιακὰ κοσμήματα. Τὴν περιέβαλλον μὲ πολύπτυχον ἀφανῆ πέπλον καὶ μέσῳ τῆς κινήσεως αὐτῆς διαφανεῖς ἔπρεπε νὰ μαντεύσῃ κανεὶς τὰ αἰνιγματικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μυστηριώδους αὐτῆς καλλονῆς.

Ἡ ἀπόπειρα ἔτυχε κακῆς ὑποδοχῆς. Ἀκούω ἀκόμη τὰς ὑβρεῖς, τοὺς γέλωτας, τὰ σκώμματα δι' ὧν ἐχαιρετίσθησαν οἱ ἀποκληθέντες ποιηταὶ τῆς παρακμῆς.

Ἀλλὰ τί ἀκριβῶς εἶνε οἱ ποιηταὶ τῆς παρακμῆς;

Ἐπάρχουν δύο ἔννοιαι εἰς τὴν λέξιν decadent καὶ μόνον ἡ πρώτη μου φαίνεται βásiμος· ἄς τὴν ορίσωμεν. Μία φιλολογία τῆς παρακμῆς εἶνε φιλολογία ἔχουσα ὡς ἀρχὴν καὶ μέσα τὴν ἀντιγραφὴν καὶ τὴν ἀπομίμησιν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἔπρεπε νὰ κληθῆ ἀκριβέστερον φιλολογία ἐν παρακμῇ, φιλολογία ἀναπαράγουσα δουλικῶς τὰ ἀνώτερα πρότυπα, τῶν ὁποίων δὲν παρουσιάζει πλέον ἢ κατὰστάσιν ἔκφυλον. Ἐπάρχουσι πλείστα μερικὰ παραδείγματα τῆς διαδοχικῆς πτωχεύσεως εἶδους, τὸ ὁποῖον καταλήγει εἰς τὸν φετιχισμόν τῶν καθιερωμένων κανόνων καὶ

ἀναμασσᾶ ἀμεταβλήτους τύπους. Ἐπὶ τὴν ἐποψὴν αὐτὴν ὁ ἀληθὴς decadent ποιητὴς θὰ ἦτον ὁ κατασκευαστὴς τῶν τραγωδιῶν τοῦ 1810 ἢ τῶν διδακτικῶν ποιημάτων τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Χαιρετίσωμεν τοὺς παρρημακότας ποιητὰς ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Μπριφῶ καὶ τῶν Μπάουρ-Λορμιάν. Χαιρετίσωμεν ἐπίσης ὡς παρρημακότα τὸν Σατοβριάνδον, συγγραφεὴ τῆς ἐλαεινῆς τραγωδίας τοῦ Μωῦσέως, διὰ τῆς ὁποίας ἀναδεικνύεται ὁ ἀξιοθρόνητος ἀντίπαλος τῶν Δελαάρπ καὶ τῶν Μαρμοντέλ, καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Κρεβιγιῶν. Ὁ Σατοβριάνδος λοιπὸν εἶνε decadent ἀφοῦ εἶνε μιμητὴς καὶ ἀντιγραφεύς.

Ἐὰν ὁ Μωῦσῆς τοῦ Σατοβριάνδου εἶνε ἔργον παρρημακότος ποιητοῦ, τὰ Πέραν τοῦ τάφου ἀπομνημόνεύματα τὰ εἶνε ἔργον παρακμῆς κατὰ τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν τῆς λέξεως. Δὲν ἔχουν ἀρά γε τὰ θαυμάσιά αὐτὰ Πέραν τοῦ τάφου ἀπομνημόνεύματα ἐν σχέσει μὲ τὸν κλασικὸν Σατοβριάνδον τῶν Μαρτύρων, τὸν χαρακτήρα τοῦ ὁποίου ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ εἰς τὴν ὥραιαν του μελέτην περὶ τοῦ Βοδελαίρ ὀρίζει τὸ ὕψος τῆς παρακμῆς;

«Τὸ ὕψος τῆς παρακμῆς, λέγει ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ, δὲν εἶνε ἄλλο τι εἰμὴ ἡ τέχνη φθάσασα εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς ὀριμότητος, τὸ ὁποῖον καθορίζουν μὲ τοὺς κλίνοντας ἡλίους των, οἱ γηράσκοντες πολιτισμοί. Ὑψὸς πλοῦσιον, σύνθετον, σοφόν, πλήρες ἀποχρώσεων καὶ ἐκζητήσεων, ἐπεκτεῖνον τὰ ὅρια τῆς γλώσσης, δανειζόμενον ἀπὸ ὅλα τὰ λεξιλόγια, λαμβάνον χρώματα ἐξ ὅλων τῶν πυξίδων, τόνους ἐξ ὅλων τῶν ὀργάνων, ἀγωνιζόμενον ν' ἀποδώσῃ τὴν σκέψιν εἰς ὅ,τι ἔχει μᾶλλον αὐτὴ ἀνεκφραστον καὶ τὴν μωρὴν νὰ περιβάλῃ μὲ πλαῖσια ὅσα τὸ δυνατόν ἀόριστα καὶ φευγαλέα. Τὸ ὕψος αὐτὸ τῆς παρακμῆς εἶνε ἡ τελευταία λέξις τοῦ Λόγου, ἐκζητοῦντος νὰ ἐκφράσῃ τὰ πάντα καὶ ὠθυμένον εἰς τὴν ἄκραν ὑπερβολὴν. Οὐδὲν δὲ δυσχερέστερον, προσθέτει ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ, τοῦ ὕψους αὐτοῦ τοῦ περιφρονουμένου ὑπὸ τῶν σχολαστικῶν, διότι ἐκφράζει νέας ἰδέας ὑπὸ νέαν μορφήν καὶ μετὰ λέξεων τῶς πρωτακούστων».

(Ἔπεται συνέχεια)

